

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра музичного мистецтва та хореографії

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ
ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Кваліфікаційна робота студентки
групи МХКм – 24
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 014
Середня освіта (Мистецтво.
Музичне мистецтво)
Пархоменко Діани Віталіївни
Керівник: доктор педагогічних
наук, професор Овчаренко Н. А.

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Пархоменко Діана Віталіївна розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ	8
1.1. Понятійно – термінологічне поле дослідження	8
1.2. Структура здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.....	15
1.3. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки ...	23
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	33
2.1. Діагностика рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва	33
2.2 Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки та інтерпретація результатів дослідження.....	43
Висновки до розділу 2	59
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. Тенденції розвитку освіти в Україні, що є доволі сучасними, спрямовані на створення здоров'язбережувального освітнього середовища, що є безпечним та відповідає демократичним та гуманістичним засадам. Особлива увага, при цьому, надається підготовці вчителів, які здатні не лише передавати знання, а й формують навички психоемоційної рівноваги, самозбереження та культуру здоров'я серед майбутніх педагогів. В контексті цього, питання формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва є особливо актуальним тому, що вокальна діяльність є, безпосередньо, пов'язаною з психоемоційним та фізичним станом особистості.

У процесі здобуття освіти значна частина майбутніх учителів музичного мистецтва стикається з проблемами перевтоми голосового апарату, значними навантаженнями, спричиненими стресом, порушенням системи дихання, що може мати негативний вплив на їх професійну діяльність. Майбутні учителі музичного мистецтва повинні бути здатними сформувати у вихованців знання основ гігієни вокального голосу; уміння бережливо ставитися до здоров'я й свідомого використання методів психофізичної корекції з використанням можливостей музики і застосування техніки розслаблення й правильного дихання. Зазначене спричиняє нагальність розробки і впровадження ефективних педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Концептуальним засадам формування компетентності майбутніх педагогів приділяли увагу вітчизняні вчені такі, як: В. Луговий [24], С. Сисоєва [43], Н. Кобзар [17], О. Марущак [25], М. Цуркан [48], В. Ковальчук [18] та ін. Питання підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу досліджували такі науковці, як-от: Г. Падалка [33], О. Щолокова [52], А. Козир [19], Л. Ракітянська [40], А. Растрігіна [41], В. Черкасов [49] та ін. Пошук шляхів вирішення проблем

здоров'язбереження в освітній діяльності майбутніх педагогів музичного мистецтва із врахуванням специфіки інструментальної та вокальної підготовки відображено в наукових працях дослідників, а саме О. Мороз [26], Л. Косяк [21], Н. Овчаренко [28, 29, 30], М. Вікторової [4], О. Овчаренко-Пешкової [31], Т. Сидоренко [42], І. Пашенко [35] та ін.

Разом з тим, питання формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки ще не досить вивчене, оскільки дослідження науковців зосереджені на розкритті вокально-виконавських і вокально-технічних аспектів їх професійної підготовки. У педагогічній теорії і практиці не достатньо застосовано ідеї компетентнісного підходу для цілісного дослідження окресленої проблеми, що потребує обґрунтування ефективних педагогічних умов формування зазначеного явища.

Актуальність і необхідність вирішення порушеної проблеми вплинула на вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки».**

Об'єкт дослідження – процес формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично перевірити педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан вивчення проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічній теорії та визначити ключові поняття дослідження.

2. Розкрити зміст і структурні компоненти здоров'язбережувальної

компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті їхньої вокальної підготовки.

3. Обґрунтувати педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності у процесі вокальної підготовки.

4. Практично перевірити ефективність педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки.

Методи дослідження – *теоретичні*: аналіз сучасних наукових праць для з'ясування стану дослідження проблеми здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки; конкретизації й узагальнення для визначення понятійно – термінологічного апарату та розкриття сутності й структури зазначеної компетентності; моделювання для обґрунтування педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки; *емпіричні*: спостереження, анкетування, тестування, проведення педагогічного експерименту з метою перевірки ефективності визначених педагогічних умов; *математичні* для кількісної і якісної обробки даних дослідження.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні ефективних педагогічних умов і методів формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Отримані результати можуть бути використані під час викладання таких дисциплін, як: «Методика постановки голосу», «Вокальний клас», «Виконавський практикум та методика викладання вокального класу», а також у позааудиторній роботі, спрямованій на розвиток вокальних навичок і збереження голосового здоров'я студентів.

Апробація дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи було апробовано на кафедрі методики музичного виховання, співу та хорового диригування; на XII Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції студентів, аспірантів «Актуальні проблеми мистецької освіти і художньої

культури» (23 травня 2024 р. м. Київ), на Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених (12 травня 2025 р. м. Кривий Ріг); на I Міжнародній студентській науково-практичній конференції «Мистецька освіта: теорія, методика, практика» (30–31 жовтні 2025 р., м. Запоріжжя).

Результати дослідження відображено у публікаціях:

1. Пархоменко Д. Особливості української вокальної школи в контексті європейської музичної культури. *Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти* / ред. О. І. Шрамко (відп. ред.), І. М. Власенко, О. О. Петренко. Кривий Ріг : ФОП Маринченко, 2024. Вип. 16. С. 73–76.

2. Пархоменко Д. Структура здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Мистецька освіта: традиції, сучасність* : зб. матеріалів II Міжнар. науково-практ. конф. здобувачів вищ. освіти та молодих уч., м. Кривий Ріг. 2025. С. 168–170.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, висновків та списку використаної літератури.

Загальна кількість сторінок – 71. З них основного тексту – 65. Загальна кількість літературних позицій – 53. Кількість таблиць – 11.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ

УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ

ПІДГОТОВКИ

1.1. Понятійно – термінологічне поле дослідження

У сучасних умовах військової агресії Російської Федерації, система української мистецької освіти зорієнтована на те, щоб забезпечити якісну професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва спрямовану на збереження власного фізичного, психоемоційного і професійного здоров'я та здоров'я їх майбутніх учнів. Особливої вагомості в такому контексті набуває вокальна підготовка майбутніх педагогів, оскільки їх вокальна діяльність позитивно впливає на збереження здоров'я і гармонізацію фізіологічних та психологічних процесів. Головним завданням, у зв'язку з цим, стає формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зважаючи на оновлення змісту професійної підготовки педагогів, для того, щоб забезпечити цілісне розуміння досліджуваної проблеми необхідно розглянути науково-термінологічне поле дослідження. Такі поняття як «компетентність», «здоров'язбережувальна компетентність» та «вокальна підготовка» виступають ключовими у нашій роботі, так як, ми можемо виявити внутрішні зв'язки між здатністю зберігати й підтримувати здоров'я в умовах вокальної діяльності завдяки майстерності педагога.

Ця проблема викликала зацікавленість багатьох українських вчених, зокрема: В. Луговий [24], С. Сисоєва [43], Н. Кобзар [17], О. Марущак [25], В. Осадчий [32], Т. Плачинда [38] та ін. У музичній освіті, такі вчені, як: Г. Падалка [33], О. Щолокова [52], А. Козир [19], Л. Ракітянська [40], А. Растрігіна [41], В. Черкасов [49] та ін.

Одним із базових термінів, на якому ґрунтується наша робота, є «компетентність». На думку вченого Н. Кобзаря, компетентність – це сформовані вимоги до здобувача освіти та його професійної підготовки, які відображають його професійну діяльність. Проте компетентність можна розглядати, як індивідуальні особливості особистості, які показують, що вона відповідає вимогам [17, с. 5].

О. Марущак у своїй статті зазначає, що «компетентність» як термін має походження із латинської мови «competens» і має значення: належний або відповідний. А це за значеннями іншомовних словників означає обізнаність, проінформованість та наявність авторитету у певній галузі. Компетентність, у більш широкому розумінні, можна розглянути як характеристику особистості, яка вказує високий рівень обізнаності, кваліфікацію, володіння достатніми знаннями в певній сфері, а також маючи певні повноваження вміти діяти в їх межах [25, с. 99].

В. Ковальчук називає компетентністю готовність до виконання фахові та посадові обов'язки на достатньому професійному рівні, при цьому маючи сучасні теоретичні надбання та великий досвід, який є наближеним до стандартів та світових вимог. Компетентність – це також про поєднання практичної діяльності з науково – теоретичними знаннями конкретної людини, що відкриває можливість для забезпечення високого остаточного результату [18, с. 2].

Також спираючись на закон України «Про освіту» (2017) компетентність розглядається як поєднання знань, умінь, навичок, яке забезпечує людині змогу успішно соціалізуватися, а також ефективно здійснювати професійну чи подальшу навчальну діяльність [1].

У роботі Н. Дерстуганової було достатньо влучно виокремлено пояснення терміну «компетентність» а саме набори знань, навичок, ставлень і умінь що організовані або структуровані спеціальним шляхом та набуваються під час навчання і дають змогу людині ідентифікувати, тобто визначати незалежно від ситуації проблеми, які для певної сфери діяльності є

характерними [10, с. 170].

Головне місце, у сучасній педагогіці, посідає поняття компетентність адже воно відображає не тільки обсяг знань, а й уміння людини ефективно застосовувати їх на практиці. Компетентність являє собою вміння діяти, глибоко розуміти, комунікувати, приймати рішення, проявляти ініціативу та пристосовуватися до змін. Під цим поняттям розуміють рівень професійних та особистісних якостей людини які є сформованими і дають можливість діяти зі знанням відповідально та гнучко у межах певної галузі.

Формування компетентності відбувається на перетині трьох основних компонентів: ставлень, знань і умінь. Це не статична а динамічна характеристика яка, з суспільними викликами, досвідом, освітою зазнає змін. У життєдіяльності людини, що охоплює різні сфери, виділяють окремі компетентності: естетичну, інформаційну, соціальну, комунікативну і здоров'язбережувальну, що є однією з найважливіших у сучасному контексті.

Близьким нашому розумінню поняття «компетентність» є визначення Ю. Поскрипко та О. Данченко, які зазначають, що компетентністю є категорія, що відображає характеристики особи, що полягають у її здатності до ефективного вирішення завдань у конкретній діяльнісній сфері або у нестандартних ситуаціях враховуючи досвід особистості [39, с. 120].

Явище здоров'язбереження є надзвичайно важливим в українській освіті, зважаючи на умови тривалої російської агресії на території України, через яку постраждала значна частина сучасних дітей та молоді. З огляду на постійну небезпеку, стрес внаслідок втрати домівок, переїздів спостерігається важкий психоемоційний стан вихованців, їх здатність до навчання та загальний розвиток. Саме тому система освіти в Україні має не лише забезпечувати учнів необхідними знаннями, а й сприяти відчуттю безпеки, стабільності та підтримки у навчальному середовищі.

Завданням педагогів, насамперед, є запровадження програм психосоціальної підтримки, розвиток емоційного інтелекту та турботи про фізичне здоров'я. Важливо сформувати в учнів навички самоконтролю,

навчити їх розуміти власне тіло та голос.

Серед науковців, які займалися проблемою здоров'язбереження в освітньому середовищі необхідно виокремити, таких, як: О. Лоюк [23], М. Цуркан [48], Н. Хольченкова [46], В. Осадчий [32], Н. Башавець [3], Т. Плачинда [38] та ін. Відак, поняттям, яке потребує визначення є «здоров'язбережувальна компетентність».

Проаналізувавши, за допомогою аналізу, сукупності складових професійної компетентності педагога, В. Осадчий та О. Василюк підкреслили особливості його здоров'язбережувальної компетентності, яка пов'язана з двома тісно переплетеними взаємозалежними переконаннями: піклуватися про здоров'я учнів так само як про власне і навпаки. (п.8)

О. Лоюк та В. Репко вважає, що основою здоров'язбережувальної компетентності вчителя є знання дітей про здоров'я а також впровадження у них ціннісного ставлення до здоров'я, як власного так і оточуючих, вироблення навичок життя, які в подальшому забезпечать здоровий спосіб життя людини а також покращать її здоров'я [23, с. 152].

Згідно доцільної думки М. Цуркан, здоров'язбережувальна компетентність – сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, які визначають здатність учасників освітнього процесу застосовувати знання, уміння та навички в умовах конкретної життєвої та професійної ситуації з метою збереження і зміцнення фізичного здоров'я, розвитку психоемоційної стійкості до різних викликів, створення необхідних умов для реалізації особистості в соціумі. Науковець до основних складників здоров'язбережувальної компетентності педагога включає такі, як [48]:

- 1) фізичне здоров'я;
- 2) психічне / психоемоційне / духовне здоров'я;
- 3) соціальне здоров'я.

Здоров'язбережувальна компетентність на думку Н. Хольченкової – це є комплексом цінностей, умінь, ставлень та знань спрямованих на зміцнення та збереження здоров'я: оточуючих та свого, в позакласній роботі та на

уроках [46, с. 139].

У дослідженні ми дотримуємося думки Н. Башавець, яка розглядає здоров'язбережувальну компетентність як особистісну рису, що є інтегральною і проявляється у регулюванні та організації своєї здоров'язбережувальної діяльності, оцінки своєї поведінки, втілювати та зберігати свої здоров'язбережувальні позиції виходячи з засвоєних та особисто усвідомлених моральних принципів і норм [3, с. 120].

Здоров'язбережувальна компетентність, як вже зазначалося вище, займає особливе місце професійних ключових компетентностей майбутніх учителів і охоплює мотивацію, уміння та знання стосовно зміцнення та збереження здоров'я учнів а також дотримання ними здорового способу життя.

Ця компетентність набуває особливого значення у професійній мистецькій освіті, в якій здоров'я не просто умова, а інструмент професійної діяльності. Вокальна підготовка є однією з таких галузей і вимагає від особистості мати не тільки технічну вправність, естетичну чутливість, але й глибоко розуміти яку роль відіграє здоров'я для формування якісного вокального звучання.

На нашу думку, вокальна підготовка є цілеспрямованим процесом розвитку творчого мислення, голосових здібностей, сценічної культури та виконавських навичок, що ґрунтується на знаннях з музичної теорії, техніки співу, психології та анатомії голосового апарату. Її актуальність обумовлена високими вимогами до якості професійної освіти, психологічними викликами, що постають перед сучасною молоддю потребою у тому, щоб зберегти голосовий апарат. І тільки людина зі спеціальною фаховою освітою може надавати професійну вокальну підготовку, адже фахівець зобов'язаний мати знання в галузі музики, знати методику постановки голосу а також анатомію голосового апарату. Саме тому ми підходимо до визначення поняття «вокальна підготовка», але для того, щоб розкрити це поняття, для початку ми розкриємо поняття «підготовка».

Поняття «підготовка» зазначена Л. Тоцькою зі спеціальності (спеціальність лат. *specialis* – особливий) – є певним видом діяльності, який є джерелом існування спеціаліста. Ця підготовка включає поглиблене ознайомлення з сучасними технологіями обраної спеціальності методичними засадами, накопичення системи спеціальних практичних і теоретичних навичок формування моральних і професійних особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва – ці компоненти у сукупності уможливають творчу і активну працю в обраній музично – педагогічній сфері [45].

Визначивши поняття «підготовка», ми переходимо до визначення терміну «вокальна підготовка». Вокальна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва, згідно з науковою позицією Н. Овчаренко, розглядається як складна цілісна система яка об'єднує різні складові: етапи розвитку, суб'єкти, структури, об'єкти, методики та різноманітні зв'язки, що снують між ними; процес підготовки має такі структурні елементи: інформаційний, мотиваційний та операційний [29, с. 37].

Вокальна підготовка вчителя музичного мистецтва є закономірним результатом спеціальної підготовки яка полягає в опанування майбутніми вчителями вокально педагогічної компетентності яка, в свою чергу, має такі компоненти: результативно-оцінний, мотиваційний, процесуально-діяльнісний, когнітивно-креативний та аксеолого-культурологічний [29, с. 37]

Вокальна підготовка, за працею І. Пащенко, є процесом постановки голосу, який полягає в тому, щоб пристосувати голосовий апарат учнів до професійного виконання. Цей процес базується на тому, щоб сформувати у них стійкі вокальні навички та уміння і здійснюються на основі опанування основними механізмами утворення голосу: акустичними (імпеданс, сила і висота звуку, вібрато, висока співацька форманта, чистота інтонації тощо); фізіологічними (опора та атака звуку, співацьке дихання, нервово – м'язовий комплекс вокальної моторики тощо); орфоепічними (сукупність навичок загальної орфоєпії, чіткість дикції тощо); психологічними (осмислене

керування власним звуковеденням та голосоутворенням) [35, с. 189].

У вищезазначеній праці І. Пащенко було виокремлено, процес вокальної підготовки повинен проводитися за такими завданнями: знання механізму та природи звукоутворення, практичне керування процесом звукоутворення, закономірностей розвитку голосу співака, розуміння сутності явищ фонації, уміння передати зміст твору художньо, образно [35, с. 189]

Отже, у ході нашого дослідження було визначено такі ключові поняття, як «компетентність», «здоров'язбережувальна компетентність» і «вокальна підготовка».

Компетентність у науковому дискурсі означає атрибут вчителя в певному поєднанні знань, навичок, умінь, особистих якостей і цінностей, які є корисними і повинні бути застосовані на практиці для професійної роботи (Н. Кобзар).

«Здоров'язбережувальна компетентність», яку педагог приносить в освітній процес, організований для забезпечення збереження і зміцнення здоров'я учнів, особливо при вокальній підготовці (Н. Башавець).

Вокальна підготовка це цілісна система підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва складається з різних компонентів: різних етапів розвитку, суб'єктів, структур, об'єктів, методів, зв'язків, які існують між різними компонентами під час процесу підготовки: інформаційний, мотиваційний, операційний (Н. Овчаренко).

Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки є необхідною умовою якісної підготовки студентів. Це не тільки допомагає досягти художніх цілей, але й впливає на створення здорового та безпечного середовища для розвитку дітей, без перевантаження вокального апарату, підтримуючи загальне збереження здоров'я учнів.

1.2. Структура здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки

В умовах того, що вимоги до професійної фахової підготовки до педагогів зростають, надзвичайно актуальним є формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців і сфера мистецької освіти не є винятком. У процесі вокальної підготовки питання збереження й зміцнення здоров'я слушно вважається ключовим, враховуючи специфіку вокальної діяльності, яка має тісний зв'язок з комунікативними, фізіологічними та психоемоційними аспектами. Тому виникає потреба детально проаналізувати структуру здоров'язбережувальної компетентності, що є важливою складовою фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Значну увагу проблемам здоров'язбереження в освітньому середовищі приділяли, зокрема, Н. Башавець [3], М. Цуркан [48], О. Лоюк [23] та інші аналізували сутність і структуру здоров'язбережувальної компетентності в педагогічному процесі. До структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва відносимо: мотиваційно-стимульований, знаннєво-когнітивний, діяльнісно-професійний, творчо-рефлексивний компоненти.

Мотиваційно – стимульований компонент, який пов'язаний із формуванням внутрішньої мотивації до ведення здорового способу життя та потребою забезпечення безпечного психоемоційного клімату. Ефективними інструментами його формування виступають: музикотерапія, казкотерапія, вокалотерапія.

До характеристик мотиваційно-стимульовального компоненту відносяться такі, як:

- наявність внутрішньої мотивації, до ведення здорового способу життя;
- наявність потреби в безпечному психоемоційному налаштуванні з

використанням засобів вокального мистецтва;

- наявність мети в збереженні здоров'я голосового апарату в процесі вокальної підготовки.

Розглянемо важливий мотиваційно-стимулювальний компонент, зокрема поняття «мотивація». Як показують дослідження, саме з психології у методику та дидактику увійшов термін «мотивація», і пояснюється він як сукупність факторів, які пояснюють причини поведінки особистості з боку її психологічних характеристик. Для того, щоб визначити активність та цілі людини, мотивація суміщає в собі спрямованість людської поведінки та її потенціал. Як висновок, мотивація – комплекс емоцій, потреб, переконань, інтересів, прагнень, установок та ідеалів, які мотивують вихованця до активного навчання. Вона спонукає формуванню любові та ініціативності до навчальної діяльності, також має за мету навчити вихованця в різних навчальних ситуаціях діяти з максимальною енергією та завзятістю [2, с. 37].

На думку І. Патен мотивація – це комплекс зовнішніх і внутрішніх характеристик, які зумовлюють ті чи інші дії або вчинки. Дослідження особистості в процесі її діяльності передбачає аналіз мотивацій, які спонукають людину до дії. Цілеспрямованість – це важлива специфіка будь-якої діяльності, адже цілепокладання це тільки людська риса. Завдання та мету, яку собі ставить людина впроваджує усю структуру процесів поведінки в одне єдине ціле та відображує активність свідомості, визначаючи характер і спосіб дій людини [34]. Мотивація, за педагогічним словником С. Гончаренка – це порядок стимулів або мотивів, яка заохочує людину до певних форм поведінки та діяльності. Як мотиви можуть бути: переживання та почуття, ідеї та уявлення, які виражатимуть духовні або матеріальні потреби людини. Не дивлячись на безліч мотивів, діяльність може відбуватися одна й та сама ж. Для діяльності, поведінки і формування особистості учні значення мотивів виступає дуже важливим аспектом. А головним завданням учителя стає виховати правильну мотивацію у вихованців [7]. На наш погляд доцільно виокремити поняття дотичне до поняття «мотивація» а саме – мотив. У своїй

праці Б. Коломієць зазначає, що мотив це внутрішня поведінка людини яка притаманна лише їй, особистісна характеристика, що стійко спонукає суб'єкта до конкретної дії [20, с. 102]. За статтею А. Гоголь мотиви поділяються на усвідомлювані, які можуть передбачати професійні та життєві цілі; неусвідомлювані – що мають на меті покращення самопізнання та самовдосконалення; головні мотиви або провідні, стимулювальні мотиви (творча або навчальна діяльність тощо) та мотиви розвитку які потребують реалізації та розкриття власного потенціалу [6, с. 88].

Наступним компонентом нашої структури є – *знаннєво-когнітивний компонент*. Названий компонент – передбачає засвоєння комплексу знань із таких напрямів: психофізичних та інтелектуальних навантажень здобувачів освіти; психологічного та/або психолого-педагогічного супроводу, формування культури особистої гігієни, наразі – гігієни голосу; безпекового, екологічного мислення та поведінки; проведення профілактичних і просвітницьких заходів, застосування ергономічних підходів у створенні освітнього середовища.

Характеристиками зазначеного компоненту, є:

- наявність знань щодо психофізичних, емоційних та інтелектуальних навантажень;
- наявність знань з формування культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу;
- наявність знань щодо застосування профілактичних і ергономічних підходів у розвитку співацького голосу.

На нашу думку, знаннєво – когнітивний компонент відіграє дуже важливу роль під час формування усвідомленого ставлення до здорового способу життя та забезпечення психоемоційного благополуччя. Ключовою метою цього компоненту є сприяння розвитку навичок саморегуляції, критичного мислення та відповідального ставлення до власного здоров'я та навколишнього середовища шляхом забезпечення вихованців усіма необхідними системними знаннями.

Для того, щоб учні розуміли функціонування власного організму та його реакції на різні подразники, у межах цього компоненту, головним є знання з галузі психофізіології. Вихованцям необхідно мати доступ до інформації про вплив стресу, харчування, перевантажень, фізичної активності на працездатність та самопочуття. Саме це допомагає сформувати основу для прийняття відповідальних рішень у подальшому повсякденному житті.

Щоб навчити дітей комунікувати, проявляти навички емоційного інтелекту, вміти розпізнавати власні емоції, а також виражати їх, співпереживаючи іншим, необхідно мати знання про психологічний та психолого – педагогічний супровід. Найбільш значущим є значення психоемоційного клімату в колективі, створення атмосфери підтримки, довіри та прийняття. Окрім цього, дуже важливо мати знання з особистої гігієни, зокрема гігієни голосу, що є важливим складовим під час занять з вокалу, особливо в умовах підвищеного навантаження на голосовий апарат. Педагоги повинні ознайомити учнів з базовими принципами гігієни голосу, вправами для розвантаження голосу та профілактики його перенапруги. Знаннєво – когнітивний компонент включає в себе, безпосередньо, ознайомлення з відповідними принципами організації освітнього середовища. Вихованці повинні розуміти вагомість правильного робочого місця (оптимальне освітлення, вентиляція, акустичний комфорт), дотримання режиму відпочинку та праці. Саме це сприяє створенню сприятливих умов для навчання та збереження здоров'я та голосового апарату.

Отже, невід'ємно важливим компонентом структури здоров'язбережувальної компетентності є знаннєво – когнітивний компонент, адже на цьому фундаменті базуються інші складові структури. Через впровадження різних навчальних предметів, міждисциплінарні зв'язки та активне залучення дітей до навчального процесу завдяки пізнавальній та практичній діяльності передбачається реалізація знаннєво – когнітивного компоненту.

Діяльнісно – професійний компонент, характеризує здатність до

практичного застосування знань і навичок у професійній діяльності: впровадження фізкультхвилинок, дихальної та голосової гімнастики; організація безпечного освітнього середовища; формування у школярів навичок емоційної регуляції через музику.

Вказанному компоненту притаманні такі характеристики:

- вміння організації безпечного освітнього середовища;
- вміння використовувати дихальні та голосові гімнастики для розвитку співацького голосу;
- вміння використовувати засоби вокальної музики для психоемоційної регуляції.

Розглянемо поняття «діяльність». С. Гончаренко у своєму педагогічному словникові зазначає, що діяльністю є форма існування людини в середовищі, її змога змінювати навколишню реальність. вносити в дійсність зміни. Основними компонентами діяльності є, безпосередньо, сам суб'єкт (особистість) з його потребами, мета, яка визначає яким чином предмет буде перетворюватися в об'єкт, на який спрямовуватиметься діяльність, мета також слугує засобом її реалізації та має вплив на кінцевий результат. Техніка та технологія є головними загальними засобами для здійснення діяльності, а природа та суспільство є універсальним предметом для діяльності [7].

Отже, діяльність є основною формою активності людини, через яку вона реалізує себе, досягає поставлених цілей і впливає на навколишній світ. У професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва діяльність виступає як провідний чинник формування здоров'язбережувальної компетентності. Саме в діяльності інтегруються знання, уміння, навички, ціннісні орієнтири та особистісні установки, що визначають ефективність педагогічної взаємодії в освітньому середовищі.

Діяльнісно – професійний компонент забезпечує здатність педагога не тільки оперувати здоров'язбережувальними технологіями, а й адаптувати їх до специфіки мистецької освіти. У цьому контексті важливою є свідома організація власної професійної діяльності з урахуванням таких аспектів:

раціональна побудова навчального процесу, що передбачає чергування видів діяльності, оптимізацію психофізичного навантаження учнів і вчителя, дотримання режиму праці та відпочинку, особливо під час занять, пов'язаних із вокальною чи інструментальною діяльністю; використання здоров'язбережувальних методик у процесі музичного навчання, зокрема під час роботи над вокальною технікою, розвитком дихання, артикуляції, музичної моторики. Це сприяє не лише збереженню здоров'я учнів, а й підвищує якість засвоєння мистецького матеріалу; формування стійких навичок саморегуляції й емоційної рівноваги в учнів за допомогою музики, яка виступає потужним ресурсом для зняття стресу, розвитку позитивного мислення, внутрішньої гармонії. Музика, як частина педагогічного інструментарію, дозволяє педагогу створити підтримувальне середовище, в якому кожна дитина має змогу вільно виражати свої емоції й розвивати креативність; застосування інтерактивних форм роботи (тренінги, проєкти, імпровізаційні вправи, творчі лабораторії), які не лише активізують учнівську діяльність, а й формують культуру спілкування, взаємодопомоги, підтримки та здорової конкуренції.

Підсумовуючи, діяльнісно – професійний компонент у структурі здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва забезпечує готовність до створення такого освітнього простору, в якому збереження й зміцнення здоров'я розглядається не як додаткове завдання, а як невід'ємна складова успішної педагогічної практики.

Творчо – рефлексивний компонент, охоплює вміння самостійно аналізувати власну здоров'язбережувальну діяльність і підходити до процесів з творчої позиції: розробка власних здоров'язбережувальних методик з використанням музичного мистецтва; креативне поєднання традиційних та інноваційних музикотерапевтичних практик; оцінка ефективності власної діяльності у сфері збереження здоров'я учнів.

Характеристиками творчо – рефлексивного компоненту, є:

- вміння самостійно аналізувати власну здоров'язбережувальну

діяльність у процесі вокальної підготовки;

- креативне поєднання традиційних та інноваційних вокалотерапевтичних практик;
- вміння використовувати творчі підходи в збереженні і розвитку власного голосу і в майбутній професійній діяльності.

Для того, щоб більш повно надати характеристики окресленому компоненту необхідно надати тлумачення таким поняттям, як: «творчість» та «рефлексія».

У науковій праці Л. Ткаченко підкреслює, що творчість є особливим видом продуктивної діяльності, яка ґрунтується на свободі, самовираженні та прагненні до оновлення. На відміну від дій, зумовлених лише зовнішніми обставинами або вимогами, творча діяльність виникає завдяки внутрішній потребі людини діяти, створювати й самореалізовуватися. У цьому процесі зовнішній вплив поступається місцем особистому вибору, самовизначенню, власному баченню та переконанням. Хоча елементи творчості можна знайти в будь – якому виявленні людської активності, саме творчість як окремий тип діяльності вирізняється здатністю до створення нових, унікальних результатів – ідей, образів, продуктів, що не мали аналогів раніше. Вона є свідченням внутрішнього потенціалу людини і її прагнення змінювати світ, починаючи з себе [44, с. 140]

О. Ігнатенко розглядає творчість як еволюційну форму людської активності, що склалася впродовж історії та проявляється в різних сферах діяльності. Саме через творчість особистість розкриває свій потенціал і розвивається. Водночас творчість виступає механізмом історичної наступності, забезпечуючи зв'язок між поколіннями. Завдяки їй постійно розширюються межі людських можливостей, відкриваються нові горизонти, а сама людина отримує змогу досягати вищих рівнів самореалізації та пізнання світу [14, с. 73].

У педагогічному словнику С. Гончаренко визначає творчість як продуктивну діяльність людини, що здатна породжувати принципово нові

матеріальні й духовні цінності, важливі для суспільства. Науковець підкреслює, що розвиток творчого потенціалу є однією з ключових умов як культурного поступу суспільства, так і всебічного виховання особистості. Саме тому в освітньому процесі на всіх рівнях – початковому, середньому та вищому – важливо приділяти особливу увагу формуванню в учнів ґрунтовних, системних знань, заохоченню до самостійної діяльності, розвитку стійкого інтересу до творчості, цілеспрямованості в пошуках нових рішень і наполегливості у виконанні творчих завдань [7].

На нашу думку, творчість – це здатність людини уявляти, створювати нове або переосмислювати вже відоме в оригінальний спосіб. Це вияв внутрішнього світу, індивідуального бачення та емоцій, що допомагає знаходити нестандартні рішення, виражати себе та впливати на світ навколо.

Розглянемо друге поняття – «рефлексія». В. Ковальчук вказує, що рефлексія – це вміння особистості, яка розвивається, усвідомлювати власні риси, розуміти, як ці риси сприймаються оточенням, а також коригувати свою поведінку з огляду на очікувані реакції інших людей, особливо тих, чия думка має для неї значення [18, с. 55]. У роботі С. Немченко, рефлексія подається як процес усвідомлення індивідом того, як його сприймають та оцінюють інші люди або соціальні групи. Це також особливий тип пізнання, за якого людина спрямовує увагу на саму себе, стаючи об'єктом власного аналізу. Рефлексія включає роздуми над власним внутрішнім станом, емоціями та переживаннями [27, с. 102]. Г. Щедровицький запропонував ще одне трактування поняття «рефлексія» – як форму теоретичної діяльності людини, що живе в умовах суспільного розвитку, яка спрямована на осмислення власних вчинків і правил, за якими вони здійснюються. Це процес самопізнання, що дає змогу розкрити особливості внутрішнього, духовного світу особистості [51, с. 37]. У науковій праці Н. Пеньковської рефлексія постає як центральне смислове ядро людського буття. Вона розглядається як ключовий механізм самопізнання та саморегуляції, що забезпечує функціонування індивідуальної свідомості. Рефлексія є не лише основою

внутрішнього саморозуміння, а й необхідною умовою формування зрілої, самосвідомої особистості [36, с. 67].

Прояви творчо – рефлексивного компоненту можуть виявлятися у таких формах: створення власних музичних композицій або адаптація вже існуючих творів з метою реалізації терапевтичного впливу на дітей; рефлексивний аналіз проведених занять або оздоровчих практик, визначення сильних і слабких сторін, прогнозування можливих змін задля підвищення ефективності освітнього процесу; розробка авторських методичних матеріалів із використанням елементів музикотерапії, дихальних технік, вправ на розслаблення та емоційне розвантаження; участь у професійних об'єднаннях, педагогічних майстернях, творчих лабораторіях, де відбувається обмін досвідом і критичне осмислення власної діяльності; інтеграція знань із суміжних галузей (психології, валеології, арттерапії) для створення нових, мультидисциплінарних підходів до збереження здоров'я учнів засобами мистецтва.

Отже, за результатами нашого дослідження було визначено структуру здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, а саме компоненти, серед них такі як: мотиваційно–стимулювальний, знаннєво–когнітивний, діяльнісно–професійний, творчо–рефлексивний. Представлена структура дозволяє визначити ключові напрями підготовки таких фахівців, що забезпечує не лише їхню професійну ефективність, а й педагогічну стійкість та емоційне благополуччя як самих майбутніх учителів музичного мистецтва, так і їх майбутніх вихованців.

1.3. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки

У сучасній педагогічній теорії та практиці дедалі більшого значення

набуває формування здоров'язбережувальної компетентності, зокрема майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Це зумовлено необхідністю не лише збереження власного здоров'я в умовах професійної діяльності, а й формування в учнів ціннісного ставлення до здоров'я як важливої складової гармонійного розвитку особистості. Особливого значення це набуває у процесі вокальної підготовки, яка потребує від майбутнього вчителя музичного мистецтва як фізичної витривалості, так і психологічної збалансованості.

Для визначення педагогічних умов необхідно дослідити сутність поняття «педагогічна умова» та яким чином вона може сприяти ефективному формуванню здоров'язбережувальної компетентності. З цією метою нами було визначено низку педагогічних умов, серед яких першочергове місце посідає активізація мотивації студентів до здоров'язбереження під час вокальної підготовки. Перед тим як розглянути ці умови, ми розглянемо поняття «умова», «педагогічна умова».

Сучасна педагогічна та психологічна думка розглядає поняття «умова» як один із конкретних проявів ширших понять – таких як «середовище», «обставини» чи «стан». Йдеться про ті чинники, без яких неможливе повноцінне функціонування, розвиток або зміна педагогічної системи. Це своєрідне «підґрунтя» – усе те, що створює необхідні передумови для того, щоб освітній процес відбувався ефективно, живо й по – справжньому змінював людину [50, с. 65].

Н. Гора у науковому доробку зазначає, що поняття «умова» набуває значення як цілісна система чинників, що створюють реальне підґрунтя для результативного освітнього процесу. Йдеться не лише про зміст навчання, а й про методи, підходи до організації діяльності, а також інструменти, які забезпечують ефективне досягнення педагогічних завдань. Умови у цьому контексті постають як внутрішні й зовнішні можливості, завдяки яким освітнє середовище стає сприятливим для розвитку особистості, набуття знань і формування компетентностей [8, с. 135]

Перетяга Л. поняття «умова» подає як поєднання різних чинників –

природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх, які впливають на розвиток людини. Йдеться про такі аспекти, як фізичне здоров'я, психологічний стан, моральні якості, поведінка, навчання, виховання та формування особистості загалом. Подібне пояснення надається й у філософському словнику, де умови розуміються як сукупність змінних, що створюють підґрунтя для змін і розвитку людини в різних сферах її життя [37, с. 346]

Є. Хриков вважає, що педагогічна умова це цілісна система можливостей, що охоплює зміст навчання, організаційні форми, методи, прийоми, засоби педагогічного впливу, а також матеріально – просторове середовище. Усе це разом створює основу для ефективного виконання запланованих освітніх завдань і досягнення поставлених цілей [47, с. 5].

Науковці, такі як Т. Шмоніна та І. Глухова описують педагогічні умови як якісну характеристику ключових чинників, процесів і явищ, що формують освітнє середовище. Їм притаманні такі риси: вони створюються свідомо, реалізуються в освітньому просторі з певною метою, сприяють розв'язанню педагогічних завдань, забезпечують послідовність у науковому пошуку й дозволяють перевірити його результати на практиці. Крім того, такі умови позитивно впливають на загальну ефективність навчально – виховного процесу [50, с. 67]/

З метою формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки нами запропоновано створення таких педагогічних умов, які сприяли б ефективності зазначеного формування.

Першою педагогічною умовою формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки нами визначено: ***активізацію мотивації студентів до здоров'язбереження в процесі вокальної підготовки.***

У науковій літературі було виокремлено поняття «мотивація». Отже, мотивація – це внутрішнє спонукання до дії, коли людина займається певною діяльністю не заради зовнішньої нагороди чи тиску ззовні, а тому що сам

процес приносить їй задоволення, інтерес і радість [12, с. 143]/

Активізація такої мотивації передбачає усвідомлення студентами важливості фізичного й психологічного здоров'я як базової умови для ефективної вокальної діяльності. Вокальна підготовка вимагає значних фізичних і емоційних зусиль, тому формування відповідальної установки на збереження здоров'я – це не лише професійна необхідність, а й запорука стабільного розвитку майбутнього вчителя як особистості.

Сучасна освітня ситуація в Україні, що відбувається в умовах воєнного стану, створює додаткові виклики для викладачів і студентів. Постійна психологічна напруга, нестабільність, внутрішнє переміщення, обмежений доступ до ресурсів – усе це вимагає нових підходів до організації навчання та посиленої уваги до збереження психічного і фізичного здоров'я всіх учасників освітнього процесу. У таких умовах мотивація до здоров'язбереження посилює свою актуальність: вона стає не лише професійною компетентністю, а й засобом особистісного виживання й адаптації.

Особливого значення питання здоров'я набуває в інклюзивному середовищі, де навчаються діти з особливими освітніми потребами. Майбутні вчителі мають бути готовими працювати з різними учнями, розуміти їхні фізичні та психоемоційні особливості, дбати про безпечну й підтримувальну атмосферу. Тому мотивація до здоров'язбереження має охоплювати не лише власне здоров'я студента, а й формування гуманного, толерантного ставлення до здоров'я інших людей, зокрема дітей з інклюзією.

Другою педагогічною умовою формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки нами визначено: ***використання здоров'язбережувальних технологій у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва.***

Для формування окресленої компетентності одним із ефективних і сучасних інструментів є музикотерапія – метод в якому музика застосовується цілеспрямовано як засіб за допомогою якого можна вплинути на

психосоціальні прояви різних порушень і захворювань та на фізіологічний стан [22, с. 166].

Елементи музикотерапії, що застосовують у школі або поза її межами дозволяють підвищити самооцінку, зменшити стрес та сприяють налагодженню внутрішньої гармонії. Це є особливо важливим для роботи з підлітками або дітьми в яких помічається втрата мотивації, втома та підвищений рівень тривожності.

Музикотерапія природно інтегрується у діяльність, що пов'язана з імпровізацією, співом, інтерпретацією творів, слуханням музики. Це дає можливість на ще глибший та багатогранний особистісний розвиток і сприяє не тільки її творчому самовираженню, а й емоційній стабільності. до ще глибшого й багатогранного розвитку особистості, сприяючи не лише її емоційній стабільності, а й творчому самовираженню.

У статті О. Мороз виділено два основні види музикотерапії: активну та рецептивну (пасивну). Активна музикотерапія передбачає залучення людини до музичного процесу через спів (вокалотерапія) або гру на інструментах. Особливо важливою є вокалотерапія, оскільки вона сприяє розвитку мовлення, тренує дихання та допомагає долати мовленнєві порушення. Основна мета активної форми – розвиток комунікативних навичок та інтеграція в соціальне середовище. Рецептивна музикотерапія базується на слуханні спеціально підібраної музики. Вона ефективна для зняття емоційної напруги, зменшення вербальної ізоляції та підготовки до подальшого терапевтичного впливу – зокрема через імпровізацію простих музичних ритмів [16, с. 339].

Також не можливо не сказати про вокалотерапію та казкотерапію. Одним із таких видів лікування є вокалотерапія, яка є активною і спрямована на поліпшення дихальної системи та її функцій через вплив звукових вібрацій, а також контрольовані вокальні навантаження та використання діафрагмального дихання. Через процес співу запускається саморегуляція дихальних функцій, що має сприятливий вплив на загальний стан організму, нормалізацію енергетичного обміну та покращення насичення крові

киснем [5, с. 71].

Під казкотерапією розглядають психолого – педагогічний метод спрямований щоб зберегти соціальне, психічне, духовне дитяче здоров'я шляхом формування Я – концепції, а також розвитку відчуття гармонії з навколишнім світом, усвідомлення власної значущості. Це спонукає до особистісного цілісного зростання.

Казкотерапія — це психолого-педагогічний підхід, спрямований на забезпечення соціального, психічного та духовного здоров'я дітей через розвиток самосвідомості та гармонії з зовнішнім середовищем, а також через усвідомлення власної значущості. Вона сприяє особистісному цілісному зростанню. Терапевтичне використання казки як інструменту для підтримки та розвитку психогенних аспектів особистості також може бути успішно включене у професійну підготовку майбутніх педагогів. Учителі повинні не лише вміти пояснювати концепції, що стоять за казкотерапією, але й навчитися свідомо підбирати казкові матеріали з урахуванням віку, потреб та емоційного стану учнів. Майбутнім педагогам необхідно розпізнавати, які казки дають найбільш позитивний ефект на емоційний інтелект дітей, формування моральних цінностей та подолання страхів чи тривожності. Коли лікувальний потенціал казок буде виявлено, освітній підхід стане не лише інформативним та підтримуючим, а й ще більш значущим, оскільки педагоги працюють з дітьми під стресом (особливо під час війни та в складних життєвих ситуаціях) [5, с. 73].

Під час стресу важливо добирати вокальні твори, які не лише не перевантажують емоційно, а й сприяють емоційній рівновазі, створюють внутрішнє відчуття гармонії, надають надії, тепла, легкості. Такий репертуар має відповідати кільком ключовим критеріям: мелодійність, прозора гармонія, позитивне емоційне забарвлення, відсутність надмірної динамічної або драматичної напруги.

Прикладом такого репертуару можуть бути твори європейських композиторів, таких як:

- Вольфганг Амадей Моцарт - Арії з опери «Весілля Фігаро» (наприклад, арія Сюзанни «Deh vieni alla finestra», якщо підходить для діапазону, або легкі арії Керубіно);
- Йозеф Гайдн - Арії з ораторії «Створення світу» (наприклад: «Nun beut die Flur das frische Grün» – для сопрано);
- Вінченцо Белліні - Опера «Норма»: Каватина Норми «Casta diva».
- Поряд з багатством добрих європейських композиторів, є також композиції з України, які повинні бути включені в навчальну програму:
 - Богдана Фільц – пісні з циклу «Калина міряє коралі»: «Дощі грають гаму в садах» (слова Ліни Костенко);
 - Анатолій Кос-Анатольський - обробка народної пісні «Ой, летів сокіл» та «Солов'їний романс»;
 - Леся Дичко - «Яблунева гілка» на слова М. Сича.

Третьою педагогічною умовою формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки нами визначено: ***забезпечення позитивної атмосфери творчості й успіху в процесі вокального навчання.***

У процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва важливо не лише формувати фахові знання й вокальні навички, а й створювати сприятливе освітнє середовище, що підтримує внутрішній психологічний комфорт студентів. Одним із ключових чинників цього є позитивна атмосфера творчості та пережитого успіху, яка мотивує до самовираження, знижує рівень стресу та сприяє особистісному розвитку. Щоб глибше зрозуміти значення цієї умови, варто звернутися до визначення понять «творчість» та «успіх». У дослідженні Л. Ткаченко «творчість» описується як особливий вид продуктивної діяльності, що ґрунтується на свободі вибору та прагненні до оновлення. У цьому процесі зовнішній вплив поступається місцем внутрішній самостійності людини. Хоч елементи творчості можна знайти у будь – якій

людській діяльності, саме творча діяльність вирізняється здатністю народжувати принципово нові ідеї чи результати [44, с. 141].

За думкою А. Яреми, успіх – це психологічне та поведінкове явище, яке визначається як оптимальне співвідношення між очікуваннями особистості та досягнутими результатами її діяльності. Він відображає рівень реалізації особистих цілей і є показником ефективності власної активності [53, с. 95]. Слід підкреслити, що якщо не забезпечити атмосферу довіри, психологічної безпеки та підтримки, це не призведе до сприятливого середовища для розвитку креативності та успіху у вокальному навчанні. Ефективний вчитель повинен виконувати роль наставника та чутливого супутника у професійному та емоційному розвитку кожного студента. Якщо студент не отримує задоволення від роботи, яку він виконує, його не слід змушувати чи примушувати; вчитель повинен бути поруч, щоб допомогти і підтримати, коли вони стикаються з труднощами, і продовжувати вірити в них. Такий підхід не лише знижує рівень тривожності, але й допомагає розвивати внутрішню мотивацію та самооцінку, що є позитивним моментом. Однією з найважливіших якостей сучасних вчителів є емпатія – здатність розуміти емоційний стан іншого.

Для майбутніх педагогів музичного мистецтва емпатія особливо важлива: вона не лише є інструментом для формування довірчих відносин серед студентів, але й засобом для отримання уявлення про художні образи, які вони втілюють у життя через творчий процес. Емпатія допоможе вчителю краще справлятися з власним емоційним станом, зберігати рівновагу, підтримувати баланс у стресових ситуаціях, а студенти можуть бути натхненні вчителем. Відповідно, процес розвитку здоров'язберезувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки виходить за межі набуття професійних навичок, а також розвитку особистісних якостей, які забезпечують оптимальне навчання та ведуть студентів до творчого самовираження.

Теоретичний аналіз наукових джерел дав змогу визначити сутність

поняття «педагогічні умови» та обґрунтувати три педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Педагогічна умова це цілісна система можливостей, що охоплює зміст навчання, організаційні форми, методи, прийоми, засоби педагогічного впливу, а також матеріально – просторове середовище. Усе це разом створює основу для ефективного виконання запланованих освітніх завдань і досягнення поставлених цілей (Є. Хриков). До педагогічних умов нами віднесено: активізацію мотивації студентів до здоров'язбереження в процесі вокальної підготовки; використання здоров'язбережувальних технологій у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва; забезпечення позитивної атмосфери творчості й успіху в процесі вокального навчання.

Висновки до розділу 1

На основі визначення сучасного стану проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, з'ясовано актуальність окресленої проблеми, яка полягає в тому, що у сучасних умовах військової агресії Російської Федерації, реформування системи української мистецької освіти зростає необхідність в якісній професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, спрямовану на збереження власного фізичного, психоемоційного і професійного здоров'я та здоров'я їх майбутніх учнів. Особливої вагомості в такому контексті набуває вокальна підготовка майбутніх педагогів, оскільки їх вокальна діяльність позитивно впливає на збереження здоров'я і гармонізацію фізіологічних та психологічних процесів.

Здійснено ґрунтовний аналіз ключових понять, серед яких: «компетентність», «здоров'язбережувальна компетентність» і «вокальна підготовка». З'ясовано, що «компетентність» як термін має походження із латинської мови «competens» і має значення: належний або відповідний. А це за значеннями іншомовних словників означає обізнаність, проінформованість

та наявність авторитету у певній галузі. Компетентність, у більш широкому розумінні, можна розглянути як характеристику особистості, яка вказує високий рівень обізнаності, кваліфікацію, володіння достатніми знаннями в певній сфері, а також маючи певні повноваження вміти діяти в їх межах. (О. Марущак). Виокремлено визначення «здоров'язбережувальної компетентності» як особистісну рису, що є інтегральною і проявляється у регулюванні та організації своєї зоров'язбережувальної діяльності, оцінки своєї поведінки, втілювати та зберігати свої здоров'язбережувальні позиції виходячи з засвоєних та особисто усвідомлених моральних принципів і норм (Н. Башавець). Виявлено, що поняття «вокальна підготовка» майбутніх учителів музичного мистецтва розглядається як складна цілісна система яка об'єднує різні складові: етапи розвитку, суб'єкти, структури, об'єкти, методики та різноманітні зв'язки, що снують між ними; процес підготовки має такі структурні елементи: інформаційний, мотиваційний та операційний (Н. Овчаренко).

У ході дослідження було визначено структурні компоненти здоров'язбережувальної компетентності: мотиваційно – стимулювальний, знаннєво – когнітивний, діяльнісно – професійний і творчо – рефлексивний. Така структура дозволяє окреслити пріоритетні напрями підготовки майбутніх учителів, що, своєю чергою, формує не лише фахову майстерність, а й психологічну стійкість, емоційне благополуччя та загальну готовність до гуманістично орієнтованої педагогічної діяльності.

За результатами теоретичного дослідження обґрунтовано педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, а саме: мотивацію студентів до збереження власного фізичного та психічного здоров'я; використання здоров'язбережувальних технологій (музикотерапія, вокалотерапія, казкотерапія); створення підтримувального освітнього середовища, що стимулює творчість, внутрішню рівновагу й особистісний ріст.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Діагностика рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва

Упродовж 2024 – 2025 року нами проводилося педагогічне дослідження задля практичної перевірки рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва. Дослідження здійснювалося упродовж трьох етапів, а саме: діагностичного, формувального, оцінного. У рамках проведеного дослідження формується вибірка: студенти третього курсу денної форми навчання (група МХК – 22 – 11 осіб, контрольна група, КГ) та студенти четвертого курсу денної форми навчання (група МХК – 21 – 11 осіб, досліджувана група, ДГ).

Перший етап педагогічного дослідження, тобто діагностичний, був запроваджений задля того, щоб визначити наявний рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва. Для проведення вказаного етапу потрібно було виконати такі завдання, як:

1. Визначити методи, за допомогою яких можна продіагностувати рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.
2. Обґрунтувати критерії, спрямовані на виявлення рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва;
3. Виявити наявний стан сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Перше завдання. На основі аналізу наукової літератури і аналізу практики нами було визначено що доцільно застосувати наступні методи діагностики: метод анкетування, метод педагогічного спостереження та метод кількісної і якісної обробки даних. Для визначення рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки нами розроблено наступну анкету:

Анкета

Для аналізу рівня розвитку здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Вік _____

Стать _____

Місце навчання _____

Освітньо-кваліфікаційний рівень _____

Форма навчання _____

Курс навчання _____

Інструкції. На питання потрібно відповідати: «так», «ні», «не впевнений».

1. Чи вважаєте Ви ваш інтерес сформованим до збереження вокального здоров'я?
2. Чи відчуваєте Ви потребу в безпечному психоемоційному налаштуванні за допомогою технік вокального мистецтва?
3. Чи вважаєте Ви, що знання психофізіології співу допомагає у підтримці психоемоційного здоров'я?
4. Чи володієте Ви знаннями щодо формування культури особистої гігієни, зокрема вокальної гігієни?
5. Чи вірите Ви, що можете використовувати фізичні вправи та вокальні дихальні вправи для розвитку навичок емоційної регуляції у

студентів?

6. Чи вважаєте Ви, що можете організувати безпечне освітнє середовище?

7. Чи можете Ви самостійно аналізувати власну здоров'язбережувальну діяльність у процесі вокального навчання?

8. Чи здатні ви використовувати творчі підходи у збереженні та розвитку власного голосу та у своїй майбутній професійній діяльності?

Ключ до оцінювання:

7–8 відповідей «так» – високий рівень;

4–6 відповідей «так» – середній рівень;

1–3 відповідей «так» – низький рівень.

Другим завданням діагностичного було визначення критеріїв оцінювання рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Для визначення рівнів сформованості кожного компонента структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва ми запропонували такі критерії:

1. Для виявлення рівня сформованості мотиваційно – стимулювального компонента застосовувався *мотиваційно – цільовий критерій*.

До показників мотиваційно – цільового критерію відносяться такі як: рівень сформованості внутрішньої мотивації до ведення здорового способу життя; міра сформованості потреби в безпечному психоемоційному налаштуванні з використанням засобів вокального мистецтва; ступінь сформованості мети в збереженні здоров'я голосового апарату в процесі вокальної підготовки.

2. Для визначення рівня сформованості знаннєво – когнітивного компонента нами застосовувався *змістовно – когнітивний критерій*.

Показниками зазначеного критерію є: рівень знань щодо психофізичних, емоційних та інтелектуальних навантажень; міра сформованості знань з

формування культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу; ступінь сформованості знань щодо застосування профілактичних і ергономічних підходів у розвитку співацького голосу.

3. Для визначення рівня сформованості діяльнісно – професійного компоненту нами застосовувався *професійно – компетентнісний критерій*.

Вказаний критерій характеризує такі показники: рівень сформованості вмінь організації безпечного освітнього середовища; міра сформованості вмінь використовувати дихальні та голосові гімнастики для розвитку співацького голосу; ступінь сформованості вмінь використовувати засоби вокальної музики для психоемоційної регуляції.

4. Для визначення рівня сформованості творчо – рефлексивного компоненту нами застосовувався *креативно – рефлексивний критерій*.

Показниками креативно – рефлексивного критерію є: рівень сформованості вмінь самостійно аналізувати власну здоров'язбережувальну діяльність у процесі вокальної підготовки; міра сформованості вмінь креативного поєднання традиційних та інноваційних вокалотерапевтичних практик; ступінь сформованості вмінь використовувати творчі підходи в збереженні і розвитку власного голосу і в майбутній професійній діяльності.

Нами визначено *шкалу оцінювання* рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Низький рівень (1 – 2 бали) визначається негрунтовним або відсутнім усвідомленням важливості здоров'язбережувальних заходів у професії вчителя музичного мистецтва. Студенти цього рівня характеризуються: відсутністю або початковим рівнем сформованості внутрішньої мотивації до ведення здорового способу життя; не сформованістю потреби в безпечному психоемоційному налаштуванні з використанням засобів вокального мистецтва; відсутністю мети в збереженні здоров'я голосового апарату в процесі вокальної підготовки; початковими знаннями щодо психофізичних, емоційних та інтелектуальних навантажень; відсутність знань з формування

культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу; не сформованістю знань щодо застосування профілактичних і ергономічних підходів у розвитку співацького голосу; рівень сформованості вмінь організації безпечного освітнього середовища; відсутністю вмінь використовувати дихальні та голосові гімнастики для розвитку співацького голосу; не сформованістю вмінь використовувати засоби вокальної музики для психоемоційної регуляції; поверховими вміннями самостійно аналізувати власну здоров'язберезувальну діяльність у процесі вокальної підготовки; відсутністю вмінь креативного поєднання традиційних та інноваційних вокалотерапевтичних практик; не сформованістю вмінь використовувати творчі підходи в збереженні і розвитку власного голосу і в майбутній професійній діяльності.

Середній рівень (3 – 4 бали) характеризується неповним усвідомленням цінності здоров'язберезувальної діяльності та епізодичним бажанням впроваджувати її у своє життя та професійну практику. Студенти на цьому рівні мають певні знання про здоровий спосіб життя та голосову гігієну, але їх застосування є несистематичним. Практичні навички демонструються на базовому рівні, а рефлексивна діяльність викликана певними обставинами. Разом з тим присутній інтерес до вдосконалення, що створює можливості для подальшого розвитку. Студенти цього рівня характеризуються: наявною внутрішньою мотивацією до ведення здорового способу життя; на достатньому рівні сформованістю потреби в безпечному психоемоційному налаштуванні з використанням засобів вокального мистецтва; помірною наявністю мети в збереженні здоров'я голосового апарату в процесі вокальної підготовки; середніми знаннями щодо психофізичних, емоційних та інтелектуальних навантажень; достатнім рівнем знань з формування культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу; задовільним рівнем знань щодо застосування профілактичних і ергономічних підходів у розвитку співацького голосу; середнім рівнем сформованості вмінь організації безпечного освітнього середовища; наявністю базових вмінь використовувати

дихальні та голосові гімнастики для розвитку співацького голосу; середнім рівнем вмінь використовувати засоби вокальної музики для психоемоційної регуляції; поверховими вміннями самостійно аналізувати власну здоров'язберезувальну діяльність у процесі вокальної підготовки; наявним рівнем вмінь креативного поєднання традиційних та інноваційних вокалотерапевтичних практик; поверхневою сформованністю вмінь використовувати творчі підходи в збереженні і розвитку власного голосу і в майбутній професійній діяльності.

Високий рівень (5 балів) відзначається розвиненою системою цінностей та переконань, що забезпечують здоровий спосіб життя та свідому турботу про здоров'я власного голосового апарату. Ці студенти мають вагомий рівень знань про сучасні практики здоров'язбереження, можуть впевнено застосовувати їх у своїй професійній діяльності та володіють практичними навичками організації здоров'язберезувального середовища у своїй викладацькій діяльності. Вони здатні до глибокої творчої рефлексії, демонструють прагнення до сталого самовдосконалення, а також активно впроваджують підходи здоров'язбереження у свою педагогічну діяльність. Студенти цього рівня характеризуються: високою внутрішньою мотивацією до ведення здорового способу життя; значною потребою в безпечному психоемоційному налаштуванні з використанням засобів вокального мистецтва; наявністю мети в збереженні здоров'я голосового апарату в процесі вокальної підготовки; глибокими знаннями щодо психофізичних, емоційних та інтелектуальних навантажень; якісний рівень володіння знань з формування культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу; високим ступнем сформованості знань щодо застосування профілактичних і ергономічних підходів у розвитку співацького голосу; компетентністним рівнем сформованості вмінь організації безпечного освітнього середовища; повноцінною сформованістю вмінь використовувати дихальні та голосові гімнастики для розвитку співацького голосу; комплексною сформованістю вмінь використовувати засоби вокальної музики для психоемоційної

регуляції; глибокими вміннями самостійно аналізувати власну здоров'язбережувальну діяльність у процесі вокальної підготовки; досконалим рівнем вмінь креативного поєднання традиційних та інноваційних вокалотерапевтичних практик; стійкою сформованістю вмінь використовувати творчі підходи в збереженні і розвитку власного голосу і в майбутній професійній діяльності.

Завдяки аналізу визначення сформованості усіх чотирьох зазначених компонентів було виявлено рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів музичного мистецтва. За допомогою таблиці 2.1 наведено подальший кількісний аналіз результатів анкетування респондентів.

Таблиця 2.1

Рівні сформованості мотиваційно – стимулювального компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (на початку дослідження)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)
КГ	5	45,5	4	36,5	2	18
ДГ	6	54,5	3	27,5	2	18

За отриманими результатами (відповіді на 1, 2 питання) можна визначити, що більшість опитаних респондентів мають низький рівень сформованості мотиваційно – стимулювального компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки – 5 осіб (45,5%) КГ та 6 осіб (54,5%) ДГ. Група, яка посіла друге місце це група де інтерв'ювані показали результат середнього рівня сформованості вищезазначеного компонента – 4 особи (36,5%) КГ і 3 особи (27,5%) ДГ. Найменша кількість інтерв'юваних показала високий рівень, а це – 2 особи (18,2%) КГ і така ж кількість становить

у ДГ – 2 особи (18%).

Проаналізувавши відповіді на (3, 4) питання з анкети поданої вище, було виокремлено рівні сформованості знаннєво – когнітивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, що надано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Рівні сформованості знаннєво – когнітивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (на початку дослідження)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Віднош. (%)	Абс.	Віднош. (%)	Абс.	Віднош. (%)
КГ	7	63,5	3	27,5	1	9
ДГ	6	54,5	3	27,5	2	18

Представлені результати дають нам зрозуміти, що більшість опитаних мають низький рівень сформованості знаннєво – когнітивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки – 7 осіб (63,5%) КГ, 6 осіб (54,5%) ДГ. Група, яка посіла друге місце це група де інтерв'ювані показали результат середнього рівня сформованості вищезазначеного компонента – 3 особи (27,5%) КГ і така ж кількість у ДГ – 3 особи (27,5%). Найменша кількість інтерв'юваних показала високий рівень, а це – 1 особа (9%) КГ і 2 особи (18%) ДГ.

Спираючись на результати анкетування (5, 6 питання) було виокремлено рівні сформованості діяльнісно – професійного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, що надано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Рівні сформованості діяльнісно – професійного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (на початку дослідження)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Віднош. (%)	Абс.	Віднош. (%)	Абс.	Віднош. (%)
КГ	6	54,5	4	36,5	1	9
ДГ	5	45,5	4	36,5	2	18

За таблицею ми бачимо, що більшість респондентів мають низький рівень сформованості діяльнісно – професійного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки – 6 осіб (54,5%) КГ, 5 осіб (45,5%) ДГ. Група, яка посіла друге місце це група де інтерв'ювані показали результат середнього рівня сформованості вищезазначеного компонента – 4 особи (36,4%) КГ такі самі результати і у ДГ – 4 особи (36,5%). Найменша кількість інтерв'юваних показала високий рівень, а це – 1 особа (9%) КГ і 2 особи (18%) ДГ. Наступним кроком (результати опитування за 7, 8 питаннями) стало виявлення рівня сформованості творчо – рефлексивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, що відображено в результатах таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Рівні сформованості творчо – рефлексивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (на початку дослідження)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Віднош. (%)	Абс.	Віднош. (%)	Абс.	Віднош. (%)
КГ	5	45,5	5	45,5	1	9
ДГ	6	54,5	3	27,5	2	18

Вищезазначені результати дали розуміння того що більшість респондентів мають низький рівень сформованості творчо – рефлексивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки – 5 осіб (45,5%) КГ, 6 осіб (54,5%) ДГ. Група, яка посіла друге місце це група де інтерв'ювані показали результат середнього рівня сформованості вищезазначеного компонента – 5 осіб (45,5%) КГ а у ДГ – 3 особи (27,5%). Найменша кількість інтерв'юваних показала високий рівень, а це – 1 особа (9%) КГ і 2 особи (18%) ДГ.

Узагальнюючи всі отримані результати дослідження, ми виокремили рівні сформованості готовності у майбутніх учителів музичного мистецтва здоров'язбережувальної компетентності в процесі вокальної підготовки, що надано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (на початку дослідження)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Віднош. (%)	Абс.	Віднош. (%)	Абс.	Віднош. (%)
КГ	6	54,5	4	36,5	1	9
ДГ	6	54,5	3	27,5	2	18

За даними таблиці можна зазначити, що що більшість інтерв'юваних мають низький рівень сформованості готовності у майбутніх учителів музичного мистецтва здоров'язбережувальної компетентності в процесі вокальної підготовки – 6 осіб (54,5%) КГ так само і ДГ – 6 осіб (54,5%). Середній рівень – 4 особи (36,5%) КГ та 3 особи (27,5%) ДГ. Найменша кількість інтерв'юваних показала високий рівень, а це – 1 особа (9%) КГ і 2 особи (18%) ДГ. Наявна перевірка рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного

мистецтва показала, що в контрольній та досліджувальній групах майже однакові результати в рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності а саме, що найбільшу групу складають студенти з низьким і середнім рівнем, а найменшу групу складають з високим. З низьким і середнім в контрольній групі 91% а в досліджуваній групі 82%.

Отже, у ході дослідження було продіагностовано рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, і було виявлено, що студенти контрольної та експериментальної груп з низьким рівнем формування здоров'язберігаючої компетентності демонстрували відсутність внутрішньої мотивації до ведення здорового способу життя; відсутність знань у формуванні культури особистої гігієни, зокрема вокальної гігієни; відсутність навичок використання здоров'язбережувальних заходів у процесі вокальної підготовки; та відсутність навичок творчого поєднання традиційних та інноваційних вокально-терапевтичних практик. Студенти із середнім рівнем формування показали часткову внутрішню мотивацію до ведення здорового способу життя, знання у формуванні культури особистої гігієни, зокрема вокальної гігієни; навички організації безпечного освітнього середовища; та навички творчого поєднання традиційних та інноваційних вокально-терапевтичних практик. Учасники з високим рівнем формування також мають високу внутрішню мотивацію до використання засобів вокального мистецтва, у них сформовані знання у формуванні культури особистої гігієни, зокрема вокальної гігієни; навички використання дихальних та вокальних вправ для розвитку співочого голосу; та навички творчого поєднання традиційних та інноваційних вокально-терапевтичних практик.

2.2 Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки та інтерпретація результатів дослідження

Формувальне дослідження проходило впродовж 2024 – 2025 н. р.

Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки здійснювалося зі здобувачами освіти досліджувальної групи МХК – 21.

З метою формування першого, мотиваційно – стимулювального, компоненту нами було впроваджено першу педагогічну умову: **активізація мотивації студентів до здоров'язбереження в процесі вокальної підготовки** та впроваджувалися відповідні методи: метод презентації, метод ілюстрації.

Метод презентації був розроблений для заохочення мотиваційних потреб майбутніх вчителів музичного мистецтва. Для його практики їм було представлено сучасну наукову інформацію, практичні поради та успішні приклади збереження голосу, що підкреслювало необхідність здорового способу життя в їхній роботі та майбутньому житті. Цей метод створював внутрішню мотивацію, прищеплював цінність турботи про власний голос як основний засіб вираження та спрямовував учасників на встановлення значущих особистих цілей щодо здоров'я. Наприклад, студентка з МХК-21, Олександра С., висловила зацікавленість і зазначила, що рівень внутрішньої мотивації значно зріс. Впровадження *ілюстративного методу* було спрямоване на сприяння тривалому залученню та емоційному зв'язку учнів у меті вокальної гігієни. Візуальні матеріали дозволили студентам відобразити чіткий зв'язок між правильною вокальною підготовкою та станом голосового апарату. Це було корисним для підвищення їхньої зацікавленості та готовності, у визнанні власної відповідальності щодо здоров'я голосу, а також у заохоченні студентської спільноти до активного підтримання здоров'я під час навчання. Влад К. дійшов до все більш тісного зв'язку між правильним диханням, вокальними вправами та тим, як зберегти голосовий апарат, що спонукало його також дбати про свій голос.

Для формування другого компоненту здоров'язбережувальної компетентності, а саме знанняво – когнітивного, нами впроваджувалася друга педагогічна умова: **використання здоров'язбережувальних технологій у**

вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва та впроваджувалися відповідні методи: вебінари, онлайн – лекції.

Метод вебінарів дозволив структурувати освіту таким чином, щоб студенти могли відчувати останні наукові досягнення в галузі охорони здоров'я в практичному та інтерактивному форматі, беручи участь у сесіях віртуально. Через вебінари майбутні вчителі музики були ознайомлені з аспектами теорії психофізичного стресу, впливом вокальної діяльності на людський організм та рекомендаціями щодо її підтримки. Вони також дізналися про те, як запобігти розладам голосу, вивчили принципи дизайну ергономічної організації робочого місця вчителя музики та як зберегти емоційний баланс між викладанням та навчанням. Студенти отримали знання про використання ресурсів музичної терапії, особливо вокальної терапії. Вони практикували вокальні оздоровчі практики, такі як співочі фоніатричні вправи (покусування губ і язика, поколювання та надування щік, рух нижньої щелепи та дихальні вправи на «к», «п», «с», «т», «ш» тощо), які були розроблені для оздоровлення та покращення налаштування вокального апарату у високій позиції. Вони вивчали репертуар, який підтримував делікатне ставлення до співочого голосу. Це розташування заохочувало активне засвоєння інформації, а також усвідомлений підхід до самозбереження з боку учнів. Після застосування цього підходу студентка Дарина Д. наголосила на важливості активного самоогляду, відповідного дихання та фоніатричних вправ. Вона підкреслила необхідність використання ергономічно спроектованого робочого місця та способів досягнення емоційної рівноваги, як під час роботи, так і в освітніх завданнях.

Метод онлайн-лекцій був розроблений для систематизації та поглиблення навчання для студентів. Заняття дозволили майбутнім вчителям повністю ознайомитися з особистою гігієною, правилами вокальної гігієни та сучасними методами покращення голосу під час занять. Онлайн-формат дозволив інтегрувати теоретичні концепції з демонстрацією практичних прикладів, дослідженням реальних випадків через педагогічну практику та

пошуком шляхів їх вирішення. Студенти не лише здобули необхідну базу знань, але й навчилися застосовувати її та використовувати у своїй професійній діяльності, що було ключовою вимогою для підтримки співочого голосу в щоденній педагогічній практиці.

З метою формування третього компоненту, діяльнісно – професійного, також реалізовувалася друга педагогічна умова: **використання здоров'язберезувальних технологій у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва**, але було впроваджено вже інші методи: метод практичного моделювання уроків для учнів закладів загальної середньої освіти, метод вправ для дихальних і вокальних гімнастик, метод проєкту.

Метод практичного моделювання занять. Відіграв важливу роль у розвитку професійних навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва. Студенти мали можливість під час виробничо-педагогічної практики застосувати на практиці знання, які вони здобули в роботі з дітьми. Вони створювали власні фрагменти уроків музичного мистецтва, впроваджуючи принципи збереження здоров'я, розробляли вправи для вокального апарату учнів і підбирали репертуар з урахуванням вікових та фізіологічних особливостей дітей. Ці заходи дозволили студентам навчитися організовувати безпечне освітнє середовище, створювати сприятливий психоемоційний клімат під час уроків та розвивати навички учнів у правильній вокальній підготовці. Практичне моделювання також допомогло підтримувати розвиток професійного мислення, здатність адаптувати вокальні завдання до індивідуальних потреб дітей та гнучко реагувати на педагогічні ситуації. Після впровадження даного методу студентка Владислава Г. звернула увагу на підтримку свого здоров'я під час практичного етапу моделювання та відзначила розвиток професійних навичок та впевненості в собі у своїй викладацькій діяльності. Використання **здоров'язберезувальних технологій у вокальній підготовці**, як: імаготерапевтична технологія, сугестивна технологія, художньо – творча технологія.

Нами було запропоновано студентам дати визначення окресленим

технологіям. Денис А. зазначив, що імаготерапевтична технологія – є психотерапевтичним підходом, спрямованим на розвиток здатності пацієнта свідомо відтворювати у своїй свідомості систему образів, пов'язаних зі складними або травматичними життєвими ситуаціями. Основна мета методу полягає в наданні пацієнту можливості адекватно реагувати на такі обставини. Імаготерапія сприяє розвитку комунікативних навичок, активує особистісні ресурси та досвід, необхідні для подолання труднощів, і вважається формою поведінкової терапії [15].

Влада М. надала тлумачення В. Городиської, яка вважає, що імаготерапевтична технологія – це форма арт – терапії, що базується на здатності людини створювати та переживати образи. У педагогічній практиці цей метод використовується для коригувального впливу на дітей через уяву, творчу інтерпретацію та театральні елементи [9, с. 56].

Олександра С. розкрила поняття «сугестивна технологія». Спираючись на роботу М. Ключинської, здобувачка визначила, що сугестивна технологія – це метод навіювання, що використовується в процесі навчання для гармонізації взаємодії між соціальними вимогами та індивідуальними потребами учасників освітнього процесу [16, с. 338].

Дарина Д. скористалася думкою М. Желуденко, а саме, що «сугестивна технологія – це метод навчання, що базується на емоційному навіюванні, що дозволяє глибше та швидше засвоїти інформацію». Її суть полягає в поєднанні вербальних та невербальних впливів, що підвищують сприйнятливність учнів. Ефективність цього підходу досягається шляхом створення специфічних психологічних та педагогічних умов, що сприяють довірі, позитивній емоційній атмосфері та підвищенню мотивації до навчання [11, с. 1].

Здобувачі освіти розкрили поняття «художньо – творча технологія», зокрема Вікторія Д. зазначила, що вона дотримується думки О. Овчаренко – Пешкової, яка вважає, що художньо – творча технологія пояснюється як метод, який має на меті сприяти мотивації до музичної творчості, розвивати

художню та творчу рефлексію, зменшувати емоційне та фізичне напруження, а також зосереджуватися на позитивному мисленні [31, с. 125].

У цілому, усі зазначені технології були застосовані нами на заняттях, що викликало звелику зацікавленість у здобувачів освіти.

Метод вправ дихальної та вокальної гімнастики відіграв значну роль у підготовці діяльнісно – професійного компонента. Під час занять студенти вивчали низку вправ, спрямованих на розвиток правильного дихання, підтримку голосових зв'язок та покращення якості звукоутворення. У практичній роботі зі студентами ці вправи слугували підготовчим етапом до співу, дозволяючи їм зменшити голосове навантаження, запобігти розвитку голосової дисфункції та одночасно розвивати музичні здібності дітей. Саме тому, майбутні вчителі музичного мистецтва не лише набували практичних навичок з вокальної гігієни, а й навчали цьому своїх учнів, що є важливим фактором у формуванні культури здоров'язбереження в шкільному середовищі.

Особливе значення в структурі цього компонента мав *проектний метод*, який поєднував елементи дослідницької, аналітичної та творчої діяльності. Група студентів (11 осіб) була розділена на три підгрупи, кожна з яких працювала над окремою темою: перша підготувала проект з музикотерапії, друга – проект з вокалотерапії, а третя – проект з казкотерапії. В рамках проекту студенти аналізували наукові джерела, підбирали методичні матеріали, розробляли практичні вправи та демонстрували їх застосування в роботі з дітьми.

Ці заняття сприяли розвитку дослідницьких навичок, вміння інтегрувати вокальне мистецтво в процес психоемоційної регуляції, розвивали готовність студентів творчо вирішувати педагогічні завдання та впроваджувати оздоровчі технології у свою професійну діяльність.

Завдяки впровадженню цих методів, діяльнісно – професійний компонент набув практичного змісту: студенти не лише засвоїли теоретичні принципи організації оздоровчого середовища, а й навчилися ефективно

впроваджувати їх у реальних педагогічних умовах. Це забезпечило підвищення їхнього рівня професійної підготовки та сприяло розвитку здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

З метою формування четвертого, творчо – рефлексивного, компоненту здоров'язбережувальної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки нами впроваджувалася третя педагогічна умова: ***забезпечення позитивної атмосфери творчості й успіху в процесі вокального навчання*** та впроваджувалися відповідні методи: метод творчого завдання, метод тренінгу.

Метод творчого завдання відіграв ключову роль у розвитку рефлексивних навичок студентів. Виконуючи ці завдання, студенти змогли аналізувати зміни у своєму психоемоційному стані та фізичному самопочутті завдяки систематичним заняттям співу та використанню здоров'язбережувальних технологій. Наприклад, студенти фіксували свої спостереження за змінами голосу, дихання, втоми та емоційного самопочуття, а потім проводили самоаналіз причин цих змін. Такий підхід не лише поглибив їхнє розуміння власних фізіологічних та психологічних реакцій, але й сприяв розвитку свідомого ставлення до здоров'я як важливого ресурсу професійної діяльності. Окрім цього, творчі завдання спонукали студентів шукати нестандартні рішення педагогічних ситуацій, поєднувати традиційні методи вокального навчання з інноваційними технологіями та розробляти власні методичні рекомендації щодо підтримки голосового апарату.

Метод тренінгу відіграв не менш важливу роль у реалізації цього компонента. Під час занять студенти брали участь у різноманітних практичних та рефлексивних вправах, спрямованих на розвиток навичок самоспостереження, самооцінки та взаємодії в навчальному процесі. Тренінгові заняття створили умови для відкритого обговорення досягнень та викликів, обміну досвідом між учасниками та спільного пошуку ефективних

стратегій збереження та розвитку свого голосу. Такий підхід допоміг розвинути здатність студентів критично оцінювати власну діяльність, адаптувати її до своїх цілей та підвищити рівень професійної рефлексії. Окрім цього, тренінгові заняття розвинули схильність студентів до підтримки позитивного психоемоційного клімату в освітньому середовищі та застосування набутих навичок у роботі з дітьми.

Наші умови також впроваджувалися у процесі індивідуальних занять з вокального класу. Нижче ми надамо зразок індивідуального заняття з вокального класу зі студенткою групи МХК – 21, Владиславою М.:

Індивідуальне практичне заняття з вокального класу

зі студенткою IV курсу денної форми навчання Мінаковою

Владиславою (клас професора кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної

підготовки Овчаренко Н.А.)

Тема: Набуття співацько – виконавського досвіду.

Мета:

Дидактична: ознайомити учня з вправами для здоров'я голосу та навчити їх використовувати ці вправи для підтримки голосу та техніки дихання.

Розвивальна: розвивати компетентність у збереженні здоров'я через дихальні вправи та роботу над емоційним самоконтролем під час співу.

Виховна: виховувати свідоме та уважне ставлення до власного голосу як професійного інструменту та підтримувати емоційний і духовний розвиток через музику.

Тип уроку: Комбінований (практичний та орієнтований на здоров'язбереження з елементами творчого осмислення).

Матеріали: Фортепіано, ноутбук.

Хід уроку

Організаційний момент. Вітання зі студенткою, створення позитивної

атмосфери, коротка розмова про самопочуття, стан голосу та настроїв, важливість догляду за голосом перед складними творами.

Актуалізація знань. Обговорення важливості правильного дихання під час співу, огляд основних положень тіла та контролю дихання. Нагадування: вдихати через ніс, тихо, використовуючи діафрагму; видихати рівномірно та контролювано.

Розспівування. Дихальні та вокальні вправи.

Вправа №1.

«Хвиля». Повільно вдихати через ніс - округлюючи живіт, розширюючи боки; рівномірно видихати з шипінням «с - с – с», звертаючи увагу на послідовність. (Мета: стимулювати діафрагму та розвивати плавний потік повітря.)

Вправа №2.

«Приголосні». Стоїмо прямо. Для зручності покладіть руки на талію, щоб відчувати, як працює ваша діафрагма. Виштовхуйте приголосні «к», «п», «с», «т» повітрям переривчасто. Наприклад: К - к - к - к, п - п - п - п, с - с - с - с, т - т - т - т.

Вправа №3.

Вокальна гімнастика зі звуком «м» та резонансом на масці. Закрийте рот, скажіть «мммм», відчуйте вібрацію в області носа.

Вправа №4.

Арпеджіо складів «мі - ме - ма - мо – му» для активації артикуляційного апарату та плавних змін реєстрів.

Сприйняття нової теми.

Зосередження на тому, наскільки важливим є профілактичне здоров'я для кар'єри співака. Дослідження того, як дихальні та гімнастичні вправи допомагають зменшити втому, запобігти напруженню голосу та покращити якість звуку.

Робота з вокальними творами.

Цезар Франк – «Panis Angelicus»

Мета роботи: Ознайомити з технікою рівномірного дихання під час виконання довгих фраз, зберігаючи м'якість і стабільність звучання.

Цезар Франк (портрет композитора представлений на ноутбучі) – французький композитор, який походить з Бельгії. Він є одним із найзначніших композиторів ХІХ століття. Творчість Франка справила значний вплив на багатьох наступних композиторів. (Обговорення коротких біографічних відомостей)

Перехід до комплексного аналізу вокального твору:

Розглядаємо історію твору, його духовний зміст, переклад тексту та визначаємо характер музики – благоговійний, легкий, урочистий.

З'ясовуємо як внутрішній спокій впливає на чистоту інтонації.

Практична частина

Виконання вокального уривку без тексту, зосередження уваги на рівномірному диханні та відкритих голосних [a], [o].

Далі спів з текстом, підкреслюючи повноту тону та переходи дихання.

Застосування художньо – творчої технології під час співу. Владислава М. заплющує очі та «співає внутрішньо», візуалізуючи звучання кожної ноти. Це допомагає їй досягнути емоційної врівноваги, вона уявляє світлі образи та спокій.

Метод творчого завдання. Владислава описує свої відчуття: Що змінилося в її диханні? Чи відчувала вона якусь напругу? Як змінився її емоційний стан?

(Рефлексивна частина – розвиток свідомого підходу до власного голосу.)

Українська народна пісня «Чом ти не прийшов?» (обр. Чешка)

Мета, яку потрібно досягнути під час виконання твору: Природність та виразність звучання зі збереженням здорової вокальної техніки.

Застосування методу тренінгу: Робота над сценічним комфортом та вмінням зняти фізичну напругу перед виступом.

Вправа №1

«Спокійне дихання» – короткий вдих, видих зі звуком [ву] та легке погойдування тілом.

Переходимо до методу комплексного аналізу твору: обговорення змісту тексту; емоційної інтонації та української співочої традиції; визначення основних фраз, робота над логічним наголосом у кожному реченні.

Після закінчення, у стані спокою починайте прослуховування мелодії. Виконайте пісню перед дзеркалом, спостерігаючи за виразом обличчя, положенням плечей та поставою. Плечі повинні бути розслаблені, щелепа повинна бути вільною, осанка рівною.

Творче завдання: Спробуйте заспівати пісню у двох емоційних станах –
смутку та спокою – та порівняйте відчуття у своєму голосі та диханні.

Рефлексія та підсумок уроку

Обговорення за наступним форматом:

Як відчувався ваш голос сьогодні?

Що сприяло вам легше дихати?

Які вправи були найкориснішими?

Наголосити, що регулярна практика дихальних та вокальних вправ запобігає голосовому навантаженню та є важливим складником професійного здоров'я майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Домашнє завдання

Повторюйте дихальні вправи (10 хвилин щодня).

Прослухайте дві – три інтерпретації «Panis Angelicus» (наприклад, у виконанні Л. Паваротті) та занотуйте власні спостереження щодо техніки дихання.

Отже, завдяки педагогічному спостереженню за студентами досліджуваної групи, нам вдалося встановити, що в них значно підвищився інтерес та потреба, мета до вокальної підготовки. Підвищився також інтерес та потреба в здоров'язбереженні, у них підвищився рівень знань, студенти

наголошували на тому, що вони навчилися творчо підходити до здоров'язбереження в процесі вокальної підготовки.

Наступним етапом педагогічного дослідження був *оцінний етап*. Нами використовувалися методи анкетування та педагогічного спостереження, які забезпечили визначення рівнів сформованості компонентів структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.

Завдяки аналізу визначення сформованості усіх чотирьох зазначених компонентів було виявлено рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів музичного мистецтва. За допомогою таблиці 2.6 наведено подальший кількісний аналіз результатів анкетування респондентів.

Таблиця 2.6

Рівні сформованості мотиваційно – стимулювального компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (в кінці дослідження)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)
КГ	4	36,5	5	45,5	2	18
ДГ	1	9	6	54,5	4	36,5

За отриманими результатами (відповіді на 1, 2 питання) можна визначити, що більшість опитаних респондентів мають середній рівень сформованості мотиваційно – стимулювального компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки – 5 осіб (45,5%) КГ та 6 осіб (54,5%) ДГ. Група, яка посіла друге місце це група де інтерв'ювані показали результат високого рівня сформованості вищезазначеного компонента – 2 особи (18%) КГ і 4 особи (36,5%) ДГ. Найменша кількість інтерв'юваних

показала низький рівень, а це – 4 особи (36,5%) КГ, та 1 особа (9%) ДГ.

Проаналізувавши відповіді на (3, 4) питання з анкети поданої вище, було виокремлено рівні сформованості знаннєво – когнітивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, що надано в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Рівні сформованості знаннєво – когнітивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (в кінці дослідження)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)
КГ	6	54,5	4	36,5	1	9
ДГ	2	18	5	45,5	4	36,5

Продовж. табл. 2.7

Представлені результати дають нам зрозуміти, що більшість опитаних мають середній рівень сформованості знаннєво – когнітивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки – 4 особи (36,5%) КГ, 5 осіб (45,5%) ДГ. Група, яка посіла друге місце це група де інтерв'ювані показали результат низького рівня сформованості вищезазначеного компонента – 6 осіб (54,5%) КГ і у ДГ – 2 особи (18%). Найменша кількість інтерв'юваних показала високий рівень, а це – 1 особа (9%) КГ і 4 особи (36,5%) ДГ.

Спираючись на результати анкетування (5, 6 питання) було виокремлено рівні сформованості діяльнісно – професійного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, що надано в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Рівні сформованості діяльнісно – професійного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (в кінці дослідження)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)
КГ	4	36,5	4	36,5	3	27
ДГ	2	18	5	45,5	4	36,5

За таблицею ми бачимо, що більшість респондентів мають середній рівень сформованості діяльнісно – професійного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки – 4 особи (36,5%) КГ, 5 осіб (36,5%) ДГ. Група, яка посіла друге місце це група де інтерв'ювані показали результат високого рівня сформованості вищезазначеного компонента – 3 особи (27%) КГ та – 4 особи (36,5%) ДГ. Найменша кількість інтерв'юваних показала низький рівень, а це – 4 особи (36,5%) КГ і 2 особи (18%) ДГ.

Таблиця 2.9

Рівні сформованості творчо – рефлексивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (в кінці дослідження)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)
КГ	4	36,5	6	54,5	1	9
ДГ	1	9	6	54,5	4	36,5

Наступним кроком (результати опитування за 7, 8 питаннями) стало виявлення рівня сформованості творчо – рефлексивного компоненту

структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, що відображено в результатах таблиці 2.9.

Вищезазначені результати дали розуміння того що більшість респондентів мають середній рівень сформованості творчо – рефлексивного компоненту структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки – 6 осіб (54,5%) КГ, 6 осіб (54,5%) ДГ. Друге місце посідають дві групи де інтерв'ювані показали результат високого рівня сформованості вищезазначеного компонента – 1 особа (9%) КГ а у ДГ – 4 особи (36,5%). Інша частина інтерв'юваних показала низький рівень, а це – 4 особи (36,5%) КГ і 1 особа (9%) ДГ. Узагальнюючи всі вищезазначені результати дослідження, ми виокремили рівні сформованості готовності у майбутніх учителів музичного мистецтва здоров'язбережувальної компетентності в процесі вокальної підготовки, що надано в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (в кінці дослідження)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Віднош. (%)	Абс.	Віднош. (%)	Абс.	Віднош. (%)
КГ	5	45,5	5	45,5	1	9
ДГ	2	18	5	45,5	4	36,5

За даними таблиці можна зазначити, що більшість здобувачів освіти мають середній рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва здоров'язбережувальної компетентності в процесі вокальної підготовки – 5 осіб (45,5%) КГ так само і ДГ – 5 осіб (45,5%). Високий рівень – 1 особа (9%) КГ та 4 особи (36,5%)

ДГ. Низький рівень становить – 5 осіб (45,5%) КГ і 2 особи (18%) ДГ.

Для того, щоб перевірити ефективність впровадження формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки ми провели порівняльний аналіз результатів тестування на початку та в кінці дослідницької роботи в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (порівняння результатів)

Рівні групи	Низький		Середній		Високий	
	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)	Абс.	Відносн. (%)
КГ (на початку)	6	54,5	4	36,5	1	9
КГ (в кінці)	5	45,5	5	45,5	1	9
ДГ (на початку)	6	54,5	3	27,5	2	18
ДГ (в кінці)	2	18	5	45,5	4	36,5

За даними таблиці ми спостерігаємо незначне підвищення результатів у студентів КГ. Важливо зазначити, що КГ займалися за звичайною методикою та не приймала участі у дослідженні, але все рівно вони навчалися, тому їх результати покращились. А у ДГ значно зросли показники. Низький рівень сформованості студентів ДГ зменшився на 36,5%, а в студентів КГ на 9%. Середній рівень у студентів ДГ підвищився на 18%, а в студентів КГ на 9%. Високий рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва ДГ в процесі вокальної підготовки на початку та в кінці дослідження зріс на 17,5%, а у студентів КГ не змінився. Порівняння результатів засвідчило значне зростання показників здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва ДГ в процесі вокальної підготовки в порівнянні з КГ.

Отже, на оцінному етапі за результатами формувального дослідження з'ясовано, що рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки досліджуваної групи значно зросли у порівнянні з рівнями сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки контрольної групи, яка навчалася за традиційною методикою.

Результати застосованих методів презентації, ілюстрацій, вебінарів, онлайн – лекцій, практичних моделей навчання, дихальних та вокальних вправ, проектної роботи, а також творчих завдань та методів навчання підтвердили ефективність обраної системи розвитку здоров'язберігаючих компетенцій. Студенти продемонстрували підвищену мотивацію до гігієни голосу, поглибили свої знання про психофізіологічні аспекти голосотворення, розвинули навички використання здоров'язбережувальних технологій у класі та творчо проаналізували свою вокальну роботу. Результати дослідження підтвердили ефективність впровадження педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.

Висновки до розділу 2

На основі отриманих результатів діагностувального дослідження було продіагностовано рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, і виявлено, що студенти контрольної та досліджуваної груп з низьким рівнем сформованості здоров'язбережувальної компетентності продемонстрували відсутність внутрішньої мотивації до ведення здорового способу життя, відсутність знань з формування культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу, відсутність вмінь використовувати здоров'язбережувальну діяльність у процесі вокальної підготовки та відсутність вмінь креативного поєднання традиційних та інноваційних вокалотерапевтичних практик.

Студенти із середнім рівнем продемонстрували часткову сформованість внутрішньої мотивації до ведення здорового способу життя, їм притаманна наявність знань з формування культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу; вмінь організації безпечного освітнього середовища та вмінь креативного поєднання традиційних та інноваційних вокалотерапевтичних практик.

Респонденти з високим рівнем сформованості характеризуються високим рівнем внутрішньої мотивації до використання засобів вокального мистецтва, в них сформовані знання формування культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу; вміння використовувати дихальні та голосові гімнастики для розвитку співацького голосу та вміння креативно поєднувати традиційні та інноваційні вокалотерапевтичні практики.

Аналізуючи отримані результати формувального дослідження, було з'ясовано, що рівень сформованості здоров'язберезувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки досліджуваної групи значно зросли у порівнянні з рівнями сформованості здоров'язберезувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки контрольної групи, яка навчалася за традиційною методикою.

Результати застосованих методів презентації, ілюстрацій, вебінарів, онлайн – лекцій, практичних моделей навчання, дихальних та вокальних вправ, проектної роботи, а також творчих завдань та методів навчання підтвердили ефективність обраної системи розвитку здоров'язбереження. Студенти продемонстрували підвищену мотивацію до гігієни голосу, поглибили свої знання про психофізіологічні аспекти голосоутворення, розвинули навички використання здоров'язберезувальних технологій у класі та творчо проаналізували свою вокальну роботу. Результати дослідження підтвердили ефективність впровадження педагогічних умов формування здоров'язберезувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.

Оцінне дослідження продемонструвало, що в здобувачів освіти ДГ значно зросли показники. Низький рівень сформованості студентів ДГ зменшився на 36,5%, а в студентів КГ на 9%. Середній рівень у студентів ДГ підвищився на 18%, а в студентів КГ на 9%. Високий рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва ДГ у порівнянні з початком та кінцем дослідження зріс на 17,5%, а у студентів КГ не змінився. Порівняння результатів засвідчило значне зростання показників здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва ДГ в процесі вокальної підготовки в порівнянні з КГ.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз сучасного стану вивчення проблеми формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічній теорії показав наявні тенденції реформації української освіти, які вказують на зростаючу увагу суспільства, наукової спільноти до створення безпечного та здорового освітнього середовища, яке сприяє гуманному підходу до життя та здоров'я як найвищих суспільних цінностей. У такому контексті особливого значення набуває підготовка майбутніх вчителів музичного мистецтва до здоров'язберезувальні діяльності в роботі з учнями, що передбачає формування в них компетентності з психоемоційної саморегуляції, самозахисту та знань і вмінь дітей у сфері охорони здоров'я з використанням засобів музики, особливо – під час військової агресії Російської Федерації. Спів, як невід'ємна частина музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва безпосередньо пов'язаний з фізіологічним та психоемоційним станом особистості. Тому вкрай важливо, щоб формування здоров'язберезувальної компетентності здобувачів вищої освіти проходило саме в процесі вокальної підготовки. Зазначене підкреслює актуальність дослідження розвитку здоров'язберезувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, як вирішальної передумови гармонізації освітнього процесу в ЗЗСО.

За результатами дослідження наукових джерел визначено базові поняття проблеми формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме: поняття *«компетентність»*, у потрактуванні Ю. Поскрипко та О. Данченко, відображає характеристики особи, що полягають у її здатності до ефективного вирішення завдань у конкретній діяльнісній сфері або у нестандартних ситуаціях враховуючи досвід особистості поняття *«здоров'язберезувальна компетентність»*, за тлумаченням Н. Башавцевої, є інтегральною якістю, яка проявляється у регулюванні та організації своєї здоров'язберезувальної діяльності, оцінки

свої поведінки, втілювати та зберігати свої здоров'язбережувальні позиції виходячи з засвоєних та особисто усвідомлених моральних принципів і норм; поняття «вокальна підготовка, за думкою Н. Овчаренко, є складною цілісною системою, яка об'єднує різні складові: етапи розвитку, суб'єкти, структури, об'єкти, методики та різноманітні зв'язки, що снують між ними; процес підготовки має такі структурні елементи: інформаційний, мотиваційний та операційний.

2. Розкрито зміст і структуру здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті їхньої вокальної підготовки, яка включає чотири взаємопов'язані компоненти: мотиваційно – стимулювальний, знаннєво – когнітивний, діяльнісно – професійний та творчо – рефлексивний. Запропонована структура відображає системний підхід до формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

3. За результатами дослідження обгрунтовано комплекс педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті їхньої вокальної підготовки як-от: активізація мотивації студентів до здоров'язбереження в процесі вокальної підготовки; використання здоров'язбережувальних технологій у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва; забезпечення позитивної атмосфери творчості й успіху в процесі вокального навчання.

4. Практично перевірено ефективність педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. З метою зазначеної перевірки було проведено педагогічне дослідження яке складається з трьох етапів: діагностичного, формувального та оцінного. На *першому діагностичному етапі* було продіагностовано рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, і виявлено значну кількість здобувачів освіти контрольної та досліджуваної груп, які мають низький рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності.

Здобувачі освіти продемонстрували відсутність внутрішньої мотивації до ведення здорового способу життя, відсутність знань з формування культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу, відсутність вмінь використовувати здоров'язбережувальну діяльність у процесі вокальної підготовки та відсутність вмінь креативного поєднання традиційних та інноваційних вокалотерапевтичних практик. Студенти із середнім рівнем сформованості здоров'язбережувальної компетентності продемонстрували наявність поверхової внутрішньої мотивації до ведення здорового способу життя. Їм притаманна наявність знань з формування культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу; вмінь організації безпечного освітнього середовища та вмінь креативного поєднання традиційних та інноваційних вокалотерапевтичних практик. Дослідження показало незначний відсоток здобувачів освіти з високим рівнем сформованості здоров'язбережувальної компетентності, що підтвердило необхідність впровадження розроблених педагогічних умов.

На *другму формувальному етапі* було впроваджено педагогічні умови та методи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. У процесі дослідження використано методи презентації, ілюстрацій, вебінарів, онлайн – лекцій, практичних моделей навчання, дихальних та вокальних вправ, проектної роботи, творчих завдань, використання яких показало, що в здобувачів освіти значно зросла мотивація, були набуті необхідні знання формування культури особистої гігієни, зокрема гігієни співацького голосу; вдосконалилися вміння використовувати дихальні та голосові гімнастики для розвитку співацького голосу та вміння креативно поєднувати традиційні та інноваційні вокалотерапевтичні практики.

На *третьому оцінному етапі* за допомогою діагностичного методу опитування (анкетування) нами було визначено позитивні зміни у студентів ДГ. Низький рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки ДГ зменшився на 36,5%, а в студентів КГ – на 9%. Середній рівень у

здобувачів вищої освіти ДГ підвищився на 18%, а КГ – на 9%. Високий рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва ДГ у порівнянні з початком та кінцем дослідження зріс на 17,5%, а у студентів КГ не змінився. Порівняння прикінцевих результатів дослідження засвідчило значне зростання показників здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва ДГ в процесі вокальної підготовки в порівнянні з КГ, що цілком підтвердило ефективність впровадження педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Про освіту» : Закон України від 05.09.2017 № № 2145–VIII : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 09.02.2025).
2. Агаркова Н., Трухова С. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів. *Психолого–педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти* : 3б. матеріалів Х Міжнар. науково–практ. інтернет–конф., м. Біла Церква, 12 груд. 2024 р. С. 37–41
3. Башавець Н. Здоров’язбережувальна компетентність майбутнього фахівця як основа його культури. *Науково–практичний журнал «Наука і освіта»*. 2013. № 1–2. С. 120–122.
4. Вікторова М. Музична компетентність майбутнього вчителя музики як наукова проблема. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2011. № 33. С. 37–42.
5. Гаснюк В. Вокалотерапія як метод регулювання емоційного стану та техніка корекції самовираження особистості. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 8. С. 71–76.
6. Гоголь А. Мотиваційно–стимулювальний компонент вокально–хорової навченості молодших школярів на засадах гедоністичного підходу. *Вісник національного університету «чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2024. Т. 168, № 12. С. 87–93.
7. Гончаренко С. Український педагогічний словник : Довідк. вид. Київ : «Либідь», 1997. 375 с.
8. Гора Н. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх товарознавців. *Молодий вчений*. 2018. № 6 (1). С. 134–137.
9. Городиська В. Упровадження арт-терапії як інноваційної технології у дошкільних закладах освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Т. 1, № 69. С. 56–61.
10. Дерстуганова Н. Генеза змісту поняття «компетентність» в

українському та зарубіжному освітньому дискурсі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. 2022. № 82. С. 169–173.

11. Желуденко М., Болотна Т. Сугестивні технології в навчально-виховному процесі. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2010. № 1. С. 1–5.

12. Захарко О. Внутрішня мотивація як психологічний феномен. Соціогуманітарні проблеми людини. *Психологічне здоров'я особи і суспільства*. 2008. № 3. С. 143–149.

13. Зоряна К. Особистісна рефлексія в умовах постійних соціальних змін. *Соціально-правові студії*. 2021. № 4 (14). С. 177–183.

14. Ігнатенко О. Творчість та самоактуалізація. Когнітивні процеси та творчість. *Наука і освіта*. 2007. № 4-5. С. 72–75.

15. Імаготерапія [Інтернет джерело]. Словник.ua. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=imago%20terapi%20> (дата звернення: 12.06.2025).

16. Ключинська М. Сугестивна технологія на уроках «Мистецтва» у ЗЗСО. *Теорія та практика мистецької едукції у цивілізаційних викликах сьогодення* : Матеріали VII Міжнар. науково практ. конф. 2023. С. 338–341.

17. Кобзар Н. Поняття «компетентність», «компетенція» і «готовність до діяльності» в сучасній освітній парадигмі. *Науковий вісник Донбасу*. 2010. Т. 3, № 11. С. 5–10.

18. Ковальчук В. Соціальна компетентність вчителя: проблема визначення. *Наукові записки ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя. Серія: психолого–педагогічні науки*. 2002. № 4, ч.1. С. 54–57.

19. Козир А. Формування виконавської компетентності у магістрантів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : теорія і методика мистецької освіти*. 2018. № 24. С. 3–7.

20. Коломієць Б. Мотив та мотивація: точки дотику. *Інженерні та*

освітні технології. 2015. № 3 (11). С. 102–104.

21. Косяк Л. Методичні аспекти формування навичок вокально-слухового самоконтролю в майбутніх учителів музичного мистецтва у класі постановки голосу. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. № 45. С. 35–41.

22. Крет М., Левчук Н. Музикотерапія як чинник впливу на психоемоційний стан особистості. *Науково-методичний журнал «Нова педагогічна думка»*. 2021. Т. 106, № 2. С. 164–168.

23. Лоюк О., Репко В. Сутність поняття «здоров'язбережувальна компетентність молодшого школяра». *Тенденції сучасної підготовки майбутніх учителів початкової школи* : зб. матеріалів Всеукр. науково-практ. інтернет-конф., м. Умань, 6–7 жовт. 2022 р. С. 150–153.

24. Луговий В. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 13–26.

25. Марущак О. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка: наук.метод. журнал*. 2016. № 11. С. 97–108.

26. Мороз О. Значення музикотерапії для розвитку мовлення у дітей з аутистичними порушеннями. *«Логопедія»*. 2018. № 3. С. 3–8.

27. Немченко С. Визначення поняття «Рефлексія». *Молодь і ринок*. 2014. № 12 (119). С. 104–107.

28. Овчаренко Н. Інклюзивний потенціал музичної освіти: теоретичний дискурс. *Наукові записки центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Педагогічні науки»*. Кропивницький, 2019. № 182. С. 35–38.

29. Овчаренко Н. Система базових понять дослідження професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2013. № 1–2. С. 34–40.

30. Овчаренко Н. Формування вокальної культури в контексті

професійної підготовки майбутнього вчителя музики. Репозитарій Криворізького державного педагогічного університету. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6526> (дата звернення: 17.07.2025).

31. Овчаренко-Пешкова О. Формування художньо-творчої компетентності учнів засобами здоров'язбережувальних технологій на уроках музичного мистецтва : дис. ... д-ра філософії : 01.014. Кривий Ріг, 2025. 231 с.

32. Осадчий В., Василюк О. Здоров'язбережувальна компетентність сучасного викладача іноземної мови як важлива складова професійної компетентності. *Modern information technologies and innovation methodologies of education in professional training methodology theory experience problems*. 2022. № 63. С. 107–111.

33. Падалка Г. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін : монографія. Київ : Освіта України, 2008. 247 с.

34. Патен І., Патен С. Мотивація як психолого–педагогічна проблема [Інтернет джерело]. URL: https://www.researchgate.net/publication/391847205_MOTIVACIA_AK_PSIHOLOGO-PEDAGOGICNA_PROBLEMA (дата звернення: 01.06.2025).

35. Пащенко І. Сучасний стан вокальної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. 2022. № 206. С. 188–192.

36. Пеньковська Н. Рефлексія як об'єкт психологічного аналізу. *Психологія і суспільство*. 2000. № 2. С. 66–73.

37. Перетяга Л. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів. *Педагогічний журнал*. 2009. № 1. С. 345–348.

38. Плачинда Т., Желєзнова Т. Здоров'язбережувальна компетентність вчителів основної школи. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : збірник наукових праць. Київ, 2021. С. 63-64.

39. Поскрипко Ю., Данченко О. Компетенція і компетентність: консенсус. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. № 3 (55). С. 117–127.
40. Ракітянська Л. М., Пономаренко Т. В., Журавель О. В. Музикотерапія як педагогічна технологія. *Освітній вимір*. 2009. Т. 26. С. 295–296. URL: <https://doi.org/10.31812/educdim.7031> (дата звернення: 20.05.2025).
41. Растригіна А. Інноваційний контекст професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2014. № 133 (1). С. 57–64.
42. Сидоренко Т. Дидактичні умови формування педагогічної культури майбутнього вчителя музики. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. № 37. С. 156–160.
43. Сисоєва С. Компетентнісно зорієнтована вища освіта: формування наукового тезаурусу. С. 23. URL : <http://surl.li/umjyzh> (дата звернення: 07.01.2025).
44. Ткаченко Л. Креативність і творчість: сучасний контент. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2014. № 2 (13). С. 138–144.
45. Тоцька Л. Компонентна структура вдосконалення вокальної підготовки студентів – майбутніх вчителів музики. [Електронний ресурс]. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N148/N148p113–117.pdf. (дата звернення: 12.03.2025).
46. Хольченкова Н. Формування здоров'язбережувальної компетентності як сучасна науково–педагогічна проблема. *Вісник чернігівського національного педагогічного університету. Серія : педагогічні науки. фізичне виховання та спорт*. 2017. № 147 (2). С. 138–141.
47. Хриков Є. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія : педагогічні науки*. 2022. № 4. С. 5–10.
48. Цуркан М., Ляковська А., Харовська І. Здоров'язбережувальна

компетентність педагога як основа компетентнісного підходу в сучасному освітньому процесі. URL: <https://zenodo.org/records/14834426> (дата звернення: 27.02.2025).

49. Черкасов В. Модель формування наукової компетентності майбутніх учителів хореографії у процесі фахової підготовки. *Наукові записки центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2018. № 163. С. 47–52.

50. Шмонінова Т., Глухов І. Сучасні підходи до розуміння поняття «педагогічні умови». *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2011. Т. 1, № 59. С. 65–69.

51. Щедровицький Г. Рефлексія. *Психологія і суспільство*. 2015. № 1. С. 37–45.

52. Щолокова О. Компетентнісний підхід у просвітницькій діяльності вчителя музики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : теорія і методика мистецької освіти*. 2011. № 11. С. 15–19.

53. Ярема А. Феномен успіху в соціологічному вимірі. *Вісник львівського університету. Серія соціологічна*. 2010. № 4. С. 92–99.